

Piotr Chorbot
Mateusz Wiczerza

Analiza dotycząca prawnomiędzynarodowych i krajowych podstaw reagowania na zdarzenia CBRN

Wprowadzenie

Na podstawie analizy aktów prawa międzynarodowego i krajowego można przyjąć, że pod pojęciem zdarzenie CBRN należy rozumieć przypadki nieuprawnionego wejścia w posiadanie, użycia lub jakiegokolwiek innej formy posłużenia się materiałami chemicznymi, biologicznymi lub jądrowymi stwarzającymi zagrożenie bezpieczeństwa albo niekontrolowane uwolnienie tego rodzaju substancji lub materiałów. Normy prawne dotyczące szczegółowych zasad i trybu reagowania na zdarzenia CBRN są regulowane przez przepisy prawa krajowego. System prawa międzynarodowego nie zawiera aktów prawnych odnoszących się wprost do problemu reagowania na powyższe zdarzenia. Zobowiązania państw na płaszczyźnie prawnomiędzynarodowej dotyczą w głównej mierze następujących elementów:

- zagwarantowania odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa materiałów jądrowych, chemicznych lub biologicznych;
- obowiązku wymiany informacji o zdarzeniach, które mogą zagrażać bezpieczeństwu;
- implementacji przepisów dotyczących rozbrojenia i nieprolifracji broni masowego rażenia;
- zobowiązania do penalizacji określonych czynów zagrażających bezpieczeństwu, związanych z bezprawnym posługiwaniem się materiałami jądrowymi, chemicznymi lub biologicznymi, na mocy prawa krajowego.

Należy zatem uznać, że przepisy prawa międzynarodowego skupiają się na funkcji prewencyjnej, czyli na sferze zapobiegania zdarzeniom CBRN, podczas gdy domeną prawa krajowego jest wypracowanie szczegółowych norm prawno-ustrojowych precyzujących kompetencje podmiotów odpowiedzialnych za mechanizm reagowania na tego rodzaju zdarzenia, określenie szczegółowego katalogu czynności, które mają zostać podjęte w określonym wypadku, sposobu ich prowadzenia oraz innych elementów. Za jeden z wyjątków od tej zasady należy uznać przepisy *Międzynarodowej Konwencji w sprawie zwalczania aktów terroryzmu jądrowego, przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 13 kwietnia 2005 r.*, zobowiązującej państwo, które posiada materiały jądrowe związane z działaniami o charakterze terrorystycznym, do podjęcia czynności zmierzających do zabezpieczenia tych materiałów oraz ich przechowywania zgodnie ze standardami ustanowionymi przez Międzynarodową Agencję Energii Atomowej – MAEA. Charakterystycznym elementem ukazującym relacje pomiędzy prawem międzynarodowym a krajowym jest opisane powyżej nałożenie na państwo określonego zobowiązania co do rezultatu i pozostawienie w dyskrejonalnej sferze kompetencji tego państwa szczegółowego określenia sposobu, w jaki ma on zostać osiągnięty.

Zobowiązania wynikające z aktów prawa międzynarodowego opisanych w dalszej części analizy można określić jako w znacznej mierze dotyczące sfery informacyjno-koordynacyjnej. Polegają one na zobowiązaniu państw stron określonej konwencji do powiadamiania o konkretnym zdarzeniu pozostałych państw, jak również właściwych organizacji między-

narodowych (np. Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej). Tego rodzaju mechanizmy zostały zawarte m.in. w *Konwencji o pomocy w przypadku awarii jądrowej lub zagrożenia radiologicznego* czy w *Konwencji o wczesnym powiadamianiu o wypadkach jądrowych*.

Następnym wartym podkreślenia komponentem międzynarodowych aktów prawnych dotyczących zagadnień CBRN jest ustanowienie na mocy określonej konwencji mechanizmu udzielania pomocy państwu dotkniętemu skutkami określonego zdarzenia przez organizacje międzynarodowe. Szczegółowe unormowania w tym zakresie zawiera *Konwencja o zakazie broni chemicznej*, na której mocy państwa mogą zwrócić się do Organizacji ds. Zakazu Broni Chemicznej z wnioskiem o udzielenie pomocy i wsparcia w razie wystąpienia zdarzenia związanego z czynnikami CBRN.

Biorąc pod uwagę to, że krajowe systemy reagowania na zdarzenia CBRN sprowadzają się w znacznej mierze do określenia podmiotów odpowiedzialnych za podejmowanie czynności w tym zakresie oraz zasad współdziałania tych podmiotów i podległości instytucjonalnej, podejmowanie prób harmonizacji norm prawa krajowego przez prawo międzynarodowe w tej sferze byłoby zadaniem niezwykle trudnym.

Polski system prawny nie wykazuje znaczących luk w zakresie implementacji międzynarodowych aktów prawnych dotyczących zagadnień związanych z poszczególnymi aspektami postępowania z materiałami chemicznymi, biologicznymi i jądrowymi do porządku krajowego. Za wyjątek należy uznać brak przepisów prawa krajowego wprowadzających *Konwencję o zakazie prowadzenia badań, produkcji i gromadzenia zapasów broni bakteriologicznej (biologicznej) i toksycznej oraz o ich zniszczeniu i bezpieczeństwie biologicznym*. **Trzeba podkreślić, że przyjęcie w tym zakresie aktu rangi ustawowej byłoby korzystne, zważywszy że analogiczna ustawa¹ została przyjęta w celu wykonania postanowień *Konwencji o zakazie prowadzenia badań, produkcji, składowania i użycia broni chemicznej oraz o zniszczeniu jej zapasów*².**

Należy ponadto mieć na uwadze, że istotne znaczenie z punktu widzenia realizacji ustawowych zadań ABW dotyczących zapobiegania i zwalczania terroryzmu mogą mieć obowiązki wynikające z opisaney w dalszej części analizy Rezolucji 1540 Rady Bezpieczeństwa ONZ zobowiązującej państwa do przeciwdziałania wszelkim formom posługiwania się materiałami chemicznymi, biologicznymi lub jądrowymi albo wejścia w ich posiadanie przez aktorów pozapaństwowych.

CZĘŚĆ I

Prawo międzynarodowe i europejskie

ASPEKTY ATOMOWE

1. Konwencja bezpieczeństwa jądrowego, sporządzona w Wiedniu 20 września 1994 r. (Convention on Nuclear Safety)

Konwencja bezpieczeństwa jądrowego stanowi najważniejszy element systemu norm prawa międzynarodowego regulujących zagadnienia związane z bezpieczeństwem

¹ Ustawa z dnia 22 czerwca 2001 r. o wykonywaniu *Konwencji o zakazie prowadzenia badań, produkcji, składowania i użycia broni chemicznej oraz o zniszczeniu jej zapasów* (Dz.U. nr 76 poz. 812, ze zm.)

² Wszystkie wyróżnienia w tekście pochodzą od autora.

jądrowym, zapewnieniem odpowiednich środków technicznych i organizacyjnych mających na celu zagwarantowanie bezpiecznego eksploataowania instalacji jądrowych oraz zapobieganiem wypadkom jądrowym i minimalizacją wywołanych przez nie skutków negatywnych. Ten instrument stanowi historycznie pierwszy wiążący akt prawa międzynarodowego dotyczący bezpieczeństwa instalacji jądrowych.

Zgodnie z art. 1, celem *Konwencji* jest:

- a) osiągnięcie i utrzymanie wysokiego poziomu bezpieczeństwa jądrowego na świecie przez poprawę wykorzystania środków krajowych oraz współpracy międzynarodowej, w tym także współpracy technicznej związanej z bezpieczeństwem, tam gdzie jest to uzasadnione;
- b) ustanowienie i utrzymanie w obiektach jądrowych skutecznych zabezpieczeń przed powstaniem potencjalnych zagrożeń radiologicznych, aby chronić poszczególne osoby, społeczeństwo i środowisko naturalne przed szkodliwymi skutkami promieniowania jonizującego pochodzącego z takich obiektów;
- c) zapobieganie awariom pociągającym za sobą skutki radiologiczne oraz łagodzenie takich skutków, jeśli już powstały.

1.1. Zakres przedmiotowy

Art. 3 *Konwencji* stanowi, że jej postanowienia mają zastosowanie do bezpieczeństwa obiektów jądrowych oznaczających, zgodnie z definicją zawartą w art. 2(i), każdą położoną na lądzie cywilną siłownię jądrową podlegającą jurysdykcji jej Strony, włącznie ze znajdującymi się na tym samym terenie i bezpośrednio związanymi z eksploatacją siłowni obiektami i urządzeniami służącymi do magazynowania, przemieszczania i obróbki materiałów promieniotwórczych. Taka siłownia przestaje być obiektem jądrowym, gdy wszystkie jądrowe elementy paliwowe są na stałe usunięte z rdzenia reaktora, bezpiecznie zmagazynowane zgodnie z zatwierdzonymi procedurami i gdy organ nadzorujący zaakceptował program jej likwidacji.

1.2. Obowiązki państw stron:

- przyjęcie instrumentów prawnych, nadzorczych i administracyjnych niezbędnych do wypełnienia zobowiązań wynikających z *Konwencji* (art. 4). Ten obowiązek został doprecyzowany przez art. 7 określający zakres przedmiotowy wyżej wymienionych przepisów: mają one określać krajowe wymagania bezpieczeństwa, system udzielania zezwoleń dotyczących obiektów jądrowych, system dozorowanej inspekcji i oceny obiektów jądrowych oraz egzekwowanie stosowania właściwych przepisów i przestrzegania warunków zezwoleń;
- podjęcie odpowiednich działań w celu dokonania przeglądu i oceny bezpieczeństwa obiektów jądrowych istniejących w momencie, w którym *Konwencja* zaczęła obowiązywać w danym państwie;
- ustanowienie niezależnego organu nadzorującego, odpowiedzialnego za proces wdrażania przepisów, o których mowa w art. 7 *Konwencji*;
- podjęcie działań zmierzających do wypracowania planów postępowania w przypadku awarii, uwzględniających zarówno obszar samych obiektów jądrowych, jak i terenów poza nimi oraz określających działania, jakie będą wykonywane w razie wystąpienia awarii – rutynowo testowanych w obiektach jądrowych;

- podjęcie niezbędnych kroków mających na celu zapewnienie, że lokalizacja, sposób zaprojektowania, budowa i sposób funkcjonowania obiektu jądrowego odpowiadają zobowiązaniom wynikającym z *Konwencji*, w celu zapobiegania wypadkom, ochrony przed uwolnieniem materiałów promieniotwórczych oraz neutralizacji skutków radiologicznych ewentualnych wypadków.

Konwencja bezpieczeństwa jądrowego nie zawiera przepisów regulujących w sposób szczegółowy problem reagowania właściwych organów na zdarzenia CBRN odnoszące się do wypadków i nieprawidłowości związanych z funkcjonowaniem obiektów jądrowych. Normy wynikające z *Konwencji* mają charakter ogólny, ich zasadniczym celem jest zobowiązanie państw stron do podjęcia działań o charakterze prewencyjnym, zmierzających do ustanowienia mechanizmów uniemożliwiających wystąpienie wypadków jądrowych lub zmniejszających prawdopodobieństwo ich zaistnienia. Analiza przepisów *Konwencji* wskazuje, że wynikające z niej uregulowania dotyczą przedziału czasowego poprzedzającego zaistnienie wypadku jądrowego lub innych zdarzeń zagrażających bezpieczeństwu, związanych z procesem wytwarzania i wykorzystywania energii atomowej (aspekt prewencyjny). Za najważniejszy element *Konwencji* należy uznać określenie w art. 1 trzech fundamentalnych założeń stanowiących podstawy eksploatacji materiałów jądrowych: celu ogólnego bezpieczeństwa jądrowego (*the general nuclear safety objective*), celu ochrony przed zagrożeniami radiologicznymi (*the radiation protection objective*) oraz celu bezpieczeństwa technicznego (*the technical safety objective*). Szczegółowe zobowiązania państw stron wynikające z *Konwencji* mają na celu umożliwienie realizacji powyższych najważniejszych założeń omawianego instrumentu.

2. Konwencja o wczesnym powiadamianiu o awarii jądrowej z 26 września 1986 r. (Convention on Early Notification of a Nuclear Accident)

Przyjęcie *Konwencji* w czasie nadzwyczajnej sesji Konferencji Ogólnej Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej stanowiło bezpośrednią konsekwencję awarii reaktora elektrowni atomowej w Czarnobylu w kwietniu 1986 r. Ogólnym założeniem leżącym u podstaw tego instrumentu było dążenie do wypracowania efektywnych mechanizmów prawnomiędzynarodowych pozwalających na szybką wymianę informacji w razie zaistnienia transgranicznych zdarzeń, które mogą wywoływać konsekwencje radiologiczne.

2.1. Zakres przedmiotowy

Zasadniczym elementem *Konwencji* jest wynikające z art. 2a zobowiązanie państw stron do niezwłocznego powiadamiania w razie awarii jądrowej zdefiniowanej w art. 1, bezpośrednio lub za pośrednictwem MAEA, państw, które są lub mogą być fizycznie poddane działaniu rezultatów awarii jądrowej, oraz Agencji o zaistnieniu tego rodzaju zdarzenia, jego charakterze, czasie, w którym nastąpiło, i jego dokładnym miejscu, jeżeli ma to istotne znaczenie. Ponadto art. 2b zobowiązuje do dostarczania państwom, które mogą być dotknięte skutkami awarii, oraz MAEA informacji niezbędnych do zminimalizowania skutków radiologicznych w tych państwach.

Należy zwrócić uwagę na to, że *Konwencja* ma zastosowanie do wypadków jądrowych związanych z szerokim spektrum działalności w zakresie produkcji i wykorzystywania energii atomowej, z uwzględnieniem zarówno celów cywilnych, jak i wojskowych³.

³ Sh. McBrayer, *Chernobyl's Legal Fallout – The Convention on Early Notification of a Nuclear Accident*, 17 Georgia Journal of International and Comparative Law 303 (1987), www.digitalcommons.law.uga.edu/cgi/

Zgodnie z art. 1 *Konwencji* jej postanowienia odnoszą się do każdego przypadku awarii związanej z urządzeniami lub działalnością prowadzoną przez państwo stronę, osoby fizyczne lub prawne pozostające pod jego jurysdykcją lub kontrolą, wskazanymi w ustępie 2, w której wyniku nastąpiło lub może nastąpić uwolnienie substancji promieniotwórczej i która spowodowała lub może spowodować uwolnienie ponadgraniczne substancji promieniotwórczej mogącej stanowić istotne zagrożenie radiologiczne dla innego państwa.

Pojęcia urządzenia i działalność oznaczają następujące elementy:

- a) wszystkie reaktory jądrowe niezależnie od ich lokalizacji,
- b) wszelkie obiekty jądrowe cyklu paliwowego,
- c) wszelkie obiekty służące do zagospodarowania odpadów promieniotwórczych,
- d) przewożenie i magazynowanie paliw jądrowych i odpadów promieniotwórczych,
- e) produkcję, stosowanie, przechowywanie, trwale składowanie i transport radioizotopów na potrzeby rolnictwa, przemysłu, służby zdrowia i w celu prowadzenia badań naukowych w tych dziedzinach,
- f) stosowanie radioizotopów do zasilania w energię obiektów kosmicznych.

Art. 3 przewiduje ponadto możliwość fakultatywnego powiadamiania w razie zaistnienia wypadków jądrowych innych niż przewidziane w art. 1, w celu minimalizacji skutków radiologicznych określonego zdarzenia.

2.2. Zadania MAEA

Główną rolę w ustanowionym przez *Konwencję* mechanizmie powiadamiania o wypadkach jądrowych odgrywa MAEA, do której kompetencji należy niezwłoczne informowanie zarówno państw stron, jak i państw niebędących stronami *Konwencji*, które są lub mogą zostać dotknięte skutkami wypadku jądrowego, oraz właściwych organizacji międzynarodowych o wszystkich notyfikacjach, jakie otrzymała zgodnie z art. 2a (informacje o awarii jądrowej, jej charakterze, czasie i miejscu).

Ponadto na wniosek państwa strony, państwa członkowskiego MAEA lub właściwej organizacji międzynarodowej Agencja może przekazać tym podmiotom informacje, o których mowa w art. 2b, tj. informacje niezbędne do zminimalizowania skutków radiologicznych określonego zdarzenia. Enumeratywny katalog tych informacji został zawarty w art. 5. Obejmuje on następujące elementy:

- a) czas, dokładne miejsce, jeśli to istotne, oraz charakter awarii jądrowej,
- b) urządzenie lub rodzaj działalności,
- c) przypuszczalną lub ustaloną przyczynę oraz przewidywany rozwój awarii jądrowej, związanej z ponadgranicznym uwolnieniem substancji promieniotwórczych,
- d) ogólną charakterystykę uwolnienia substancji promieniotwórczych, włączając – jeśli jest to możliwe i celowe – charakter, przypuszczalną postać fizyczną i chemiczną, a także ilość, skład i efektywną wysokość uwalniania substancji promieniotwórczych,
- e) informacje o istniejących i przewidywanych warunkach meteorologicznych i hydrologicznych, niezbędne do prognozowania uwolnienia ponadgranicznego substancji promieniotwórczych,
- f) wyniki pomiarów kontrolnych środowiska, dotyczące uwolnienia ponadgranicznego substancji promieniotwórczych,

- g) podjęte lub planowane środki ochrony na zewnątrz obiektu awarii,
- h) przewidywane zachowanie się substancji promieniotwórczych w czasie ich uwalniania.

MAEA prowadzi zarówno aktualny wykaz organów państwowych i punktów kontaktowych, jak i punktów kontaktowych odpowiednich organizacji międzynarodowych i w razie potrzeby udostępnia go tym państwom lub organizacjom.

Nie powinno budzić wątpliwości, że *Konwencja* w znacznej mierze przyczyniła się do zwiększenia poziomu bezpieczeństwa jądrowego przez kodyfikację norm zwyczajowych obowiązujących do momentu jej przyjęcia. Niemniej jednak istotnym niedostatkiem omawianego instrumentu jest nieprecyzyjne uregulowanie obowiązków państw stron w razie zaistnienia wypadku jądrowego. *Konwencja* nie zawiera przepisów regulujących w sposób szczegółowy, jakie konkretnie państwa powinny zostać powiadomione. Pominięte również zostało określenie czasu, w jakim państwo, na którego terytorium doszło do wypadku jądrowego, jest zobowiązane do poinformowania o tym innych podmiotów. Ponadto *Konwencja* nie zobowiązuje państw stron do informowania o wypadkach wynikających z testowania broni jądrowej⁴.

3. Konwencja o pomocy w przypadku awarii jądrowej lub zagrożenia radiologicznego z 26 września 1986 r. (Convention on Assistance in the Case of a Nuclear Accident or Radiological Emergency)

Wraz z omówioną powyżej konwencją dotyczącą wczesnego powiadamiania o wypadkach jądrowych, konwencja o pomocy w przypadku awarii jądrowej lub zagrożenia radiologicznego stanowi kolejny element mający na celu wzmocnienie instrumentów umożliwiających prowadzenie działań zmierzających do neutralizacji lub zmniejszenia negatywnych skutków wypadków jądrowych w wymiarze transgranicznym, obowiązujących w sferze prawa międzynarodowego. Należy zwrócić uwagę, że oba wymienione instrumenty mają charakter komplementarny i wzajemnie się uzupełniają – pierwszy z nich reguluje zagadnienie odnośnie do wczesnego powiadamiania o samym zaistnieniu wypadku jądrowego, podczas gdy drugi określa sposób i tryb dalszego postępowania na etapie następującym po powzięciu informacji o zdarzeniu, zmierzającego do udzielenia niezbędnej pomocy państwu zagrożonemu skutkami wypadku jądrowego.

3.1. Zakres przedmiotowy

Konwencja zobowiązuje państwa strony do współpracy zarówno międzypaństwowej, jak i pomiędzy państwami a MAEA, oraz do wspierania przy udzielaniu natychmiastowej pomocy w przypadku awarii jądrowej lub zagrożenia radiologicznego w celu zminimalizowania jej skutków i ochrony życia, mienia oraz środowiska przed działaniem uwolnionych substancji promieniotwórczych (art. 1 ust. 1). Ten instrument określa zatem międzynarodowe ramy prawne, których celem jest usprawnienie procesu zwracania się o pomoc w razie zaistnienia awarii jądrowej lub zagrożenia radiologicznego oraz udzielania tego rodzaju pomocy. Mechanizm zwracania się o pomoc został określony w art. 2 ust. 1 i 2. Zgodnie z ust. 1, jeżeli w przypadku awarii jądrowej lub zagrożenia radiologicznego państwo strona potrzebuje pomocy, niezależnie od tego,

⁴ Tamże, s. 319.

czy taka awaria lub zagrożenie wystąpiły na jego terytorium, pod jego jurysdykcją lub pod kontrolą, może zwrócić się z prośbą o udzielenie takiej pomocy przez każde inne państwo stronę, bezpośrednio lub za pośrednictwem Agencji i przez Agencję lub w odpowiednich przypadkach przez inne międzynarodowe organizacje międzyrządowe. Państwo zwracające się o pomoc jest zobowiązane do określenia zakresu i rodzaju pomocy oraz – jeżeli jest to możliwe – do przekazania stronie udzielającej tego rodzaju pomocy informacji, które mogą okazać się niezbędne do określenia, w jakim stopniu ta pomoc może zostać udzielona. Jeżeli określenie zakresu i rodzaju pomocy okaże się w danym przypadku niemożliwe, państwo zwracające się o pomoc i państwo udzielające pomocy przeprowadzają konsultacje mające na celu określenie sposobu i trybu dalszego postępowania.

3.2. Obowiązki państw stron:

- współpraca z innymi państwami i z MAEA w celu udzielania pomocy na wypadek awarii jądrowej;
- udzielenie państwu zwracającemu się o pomoc informacji, czy jej udzielenie jest możliwe oraz określenie zakresu i warunków ewentualnej pomocy;
- państwo zwracające się o pomoc jest zobowiązane do udostępnienia środków i usług niezbędnych do udzielenia tej pomocy;
- przekazanie MAEA i pozostałym państwom stronom informacji o swoich właściwych organach, punktach kontaktowych upoważnionych do wystosowywania i przyjmowania próśb o pomoc oraz przyjmowania propozycji udzielenia pomocy (punkty kontaktowe powinny działać w sposób ciągły);
- w razie braku odmiennego uzgodnienia pomiędzy stronami, strona zwracająca się o pomoc zwróci koszty operacji stronie udzielającej pomocy;
- państwo zwracające się o pomoc przyznaje personelowi strony udzielającej pomocy i personelowi działającemu w jego imieniu niezbędne przywileje, immunitety i ułatwienia do wykonywania przezeń funkcji związanych z udzielaniem pomocy.

3.3. Zadania MAEA

Na zasadzie analogii do postanowień *Konwencji* o wczesnym ostrzeganiu o wypadkach jądrowych, MAEA pełni funkcję organu o charakterze koordynacyjnym. Tym samym jest zobowiązana do przekazania wniosku o pomoc pozostałym stronom *Konwencji* lub organizacjom międzynarodowym i koordynacji pomocy udzielanej na poziomie międzynarodowym. Ponadto, zgodnie z art. 5, MAEA działa w charakterze organu doradczego – udziela państwom informacji specjalistycznych dotyczących m.in. ekspertów, materiałów i zasobów, które mogą być wykorzystane w razie zaistnienia zagrożenia radiologicznego lub awarii, metodologii i technologii reagowania na tego rodzaju zdarzenia, opracowywania programów kontroli poziomu promieniowania oraz norm i procedur w tym zakresie czy opracowywania dla personelu obiektów jądrowych programów szkoleniowych mających na celu wypracowanie skutecznych mechanizmów działania na wypadek awarii jądrowej lub zagrożenia radiologicznego.

4. Konwencja o ochronie fizycznej materiałów jądrowych z 3 marca 1980 r. wraz z załącznikami I i II, z uwzględnieniem zmian z 2005 r.

Konwencja stanowi jeden z trzynastu prawnomiędzynarodowych instrumentów antyterrorystycznych. Jest jedynym wiążącym – w rozumieniu prawa międzynarodowego – instrumentem dotyczącym sfery ochrony fizycznej materiałów jądrowych. Dnia 8 czerwca 2005 r. państwa strony *Konwencji* przyjęły protokół, który ją zmienił⁵. Podczas gdy jej pierwotna wersja dotyczyła ochrony materiałów jądrowych w transporcie międzynarodowym, protokół zmieniający zobowiązywał państwa do wprowadzenia określonych w dokumencie środków ochrony fizycznej obiektów i materiałów jądrowych w toku wykorzystywania energii atomowej do celów wewnętrznych o charakterze cywilnym, jak również w odniesieniu do ich składowania i transportu na terytorium państw stron. Ponadto postanowienia protokołu zmierzają do wzmocnienia mechanizmów współpracy w zakresie zastosowania środków szybkiego reagowania na wypadek kradzieży lub zaginięcia materiałów jądrowych, neutralizacji skutków radiologicznych sabotażu nuklearnego oraz usprawnienia mechanizmów zapobiegania i zwalczania przestępstw związanych z nielegalnym obrotem tego rodzaju materiałami oraz ich wykorzystywaniem. Elementem istotnym z punktu widzenia systemu reagowania na zdarzenia CBRN jest dodanie do *Konwencji* dwóch nowych definicji – obiektu jądrowego oraz sabotażu oznaczającego atak na obiekt jądrowy.

Zmiany zostały zawarte w Akcie Końcowym Konferencji. Modyfikacji uległ również tytuł *Konwencji*, który otrzymał następujące brzmienie: *Konwencja o Ochronie Fizycznej Materiałów Jądrowych i Obiektów Jądrowych*. Akt Końcowy został podpisany przez przedstawicieli wszystkich 88 państw stron *Konwencji*, którzy wzięli udział w konferencji⁶.

4.1. Cel Konwencji:

- wypracowanie spójnego i efektywnego systemu ochrony fizycznej obiektów i materiałów jądrowych wykorzystywanych do celów cywilnych;
- zapobieganie przestępstwom odnoszącym się do wykorzystania materiałów i obiektów jądrowych używanych do celów cywilnych oraz ich zwalczanie;
- zwiększenie efektywności współpracy międzynarodowej w zakresie ochrony fizycznej obiektów i materiałów jądrowych.

4.2. Zakres przedmiotowy

Zgodnie z art. 2 *Konwencji* ma zastosowanie do materiałów jądrowych używanych w celach pokojowych podczas ich transportu w przestrzeni międzynarodowej. Z zastrzeżeniem wyjątków określonych w art. 3, 4 i 5 ust. 3 *Konwencja* ma również zastosowanie do materiałów jądrowych używanych w celach pokojowych w trakcie ich użytkowania, składowania lub transportu wewnątrz kraju.

⁵ *Amendment to the Convention on the Physical Protection of Nuclear Material*, www.iaea.org/sites/default/files/infocirc274r1m1.pdf [dostęp: 16 III 2017].

⁶ www.bip.kprm.gov.pl/ftp/kprm/dokumenty/060830u1uz.pdf.

4.3. Reagowanie na zdarzenia CBRN i zobowiązanie do penalizacji określonych czynów

W celu umożliwienia szybkiej wymiany informacji w przypadku bezprawnego przemieszczenia, użycia lub przetworzenia materiałów jądrowych albo realnej groźby zaistnienia jakiegokolwiek z tych przypadków art. 5 ust. 1 zobowiązuje każde państwo do poinformowania pozostałych stron *Konwencji* o swoim organie centralnym oraz punkcie kontaktowym odpowiedzialnym za ochronę fizyczną materiałów jądrowych oraz za koordynację działań w zakresie odzyskania i innych środków interwencji w razie zaistnienia powyższych zdarzeń.

Art. 5 ust. 2 określa sposób postępowania w razie kradzieży, rabunku lub jakiegokolwiek innego bezprawnego zawładnięcia materiałami jądrowymi, jak również w przypadku realnej groźby popełnienia tego rodzaju przestępstw. Państwa są zobowiązane do zapewnienia, zgodnie z przepisami prawa wewnętrznego, maksymalnej możliwej współpracy i pomocy w celu odzyskania i zabezpieczenia tego rodzaju materiałów każdemu państwu zwracającemu się o udzielenie pomocy w tym zakresie. Ten obowiązek dotyczy zwłaszcza:

- poinformowania innych państw o kradzieży, rabunku lub innym bezprawnym zawładnięciu materiałami jądrowymi lub o realnej groźbie takich czynów oraz – jeżeli okaże się to konieczne – poinformowania o tym organizacji międzynarodowych;
- wymiany informacji z państwami lub organizacjami międzynarodowymi w celu zabezpieczenia zagrożonych materiałów jądrowych, sprawdzenia całości kontenerów przewozowych lub odzyskania materiałów jądrowych, które zostały bezprawnie przejęte; ten obowiązek dotyczy także koordynacji działań drogą dyplomatyczną lub innymi uzgodnionymi kanałami, udzielenia pomocy innym państwom, jeżeli o taką się zwrócą, oraz zapewnienia zwrotu materiałów jądrowych skradzionych lub zagubionych w następstwie zdarzeń opisanych powyżej.

Zgodnie z art. 7 *Konwencji* państwa są zobowiązane do penalizacji następujących czynów, jeżeli zostały one dokonane w sposób umyślny:

- a) aktu nielegalnego pozyskania, posiadania, używania, przekazywania, przetwarzania, pozbycia się lub rozproszenia materiałów jądrowych, co powoduje lub może spowodować śmierć lub ciężkie uszkodzenie ciała jakiegokolwiek osoby albo znaczne szkody materialne;
- b) kradzieży lub rabunku materiałów jądrowych;
- c) przywłaszczenia lub uzyskania materiałów jądrowych przez dokonanie oszustwa;
- d) aktu żądania wydania materiałów jądrowych pod groźbą użycia siły lub przy jej użyciu albo z wykorzystaniem jakiegokolwiek innej formy zastraszania;
- e) groźby użycia materiałów jądrowych w celu spowodowania śmierci lub poważnych obrażeń jakiegokolwiek osoby albo znacznej szkody materialnej, popełnienia przestępstwa wymienionego powyżej w punkcie b w celu zmuszenia osób fizycznych lub prawnych, organizacji międzynarodowej lub państwa do podjęcia albo powstrzymania się od podjęcia jakiegokolwiek działania;
- f) usiłowania popełnienia jakiegokolwiek przestępstwa wymienionego w punktach a, b lub c;
- g) aktu, który stanowi współuczestnictwo w jakimkolwiek z przestępstw wymienionych w pkt a–f.

Państwo, na którego terytorium znajduje się domniemany sprawca przestępstwa, podejmuje zgodnie z własnym ustawodawstwem odpowiednie środki, łącznie z aresztem, w celu zapewnienia jego obecności przy przeprowadzaniu postępowania sądowego lub ekstradycji (art. 9).

Biorąc pod uwagę wnioski płynące z systemowej analizy źródeł prawa międzynarodowego w zakresie nieprolifracji broni masowego rażenia, trzeba przyjąć, że wynikające z konwencji zobowiązanie państw do penalizacji określonych czynów zagrożających bezpieczeństwu materiałów jądrowych należy uznać za jeden ze sposobów reagowania na zdarzenia CBRN. Mimo że nie jest to instrument polegający stricte na określeniu fizycznych działań podejmowanych w celu zapobiegania lub neutralizacji skutków powyższych zdarzeń, prawnokarna reakcja właściwych organów państwa na opisane powyżej działania lub zaniechania powinna być uznana za jedną z metod reagowania na opisywane zdarzenia.

5. Międzynarodowa Konwencja w sprawie zwalczania aktów terroryzmu jądrowego przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w dniu 13 kwietnia 2005 roku (*International Convention for The Suppression of Acts of Nuclear Terrorism*)

Przepisy *Konwencji*, analogicznie do *Konwencji o ochronie fizycznej materiałów jądrowych*, koncentrują się wokół penalizacji zachowań polegających na wykorzystywaniu materiałów jądrowych w celach terrorystycznych.

Enumeratywny wykaz czynów zabronionych został zawarty w art. 2, zgodnie z którym w rozumieniu *Konwencji* przestępstwo popełnia ten, kto w sposób bezprawny i świadomy:

- a) posiada materiał promieniotwórczy⁷ lub wytwarza bądź posiada urządzenie⁸:
 - i) z zamiarem spowodowania śmierci lub poważnego uszkodzenia ciała, lub
 - ii) z zamiarem spowodowania poważnej szkody w mieniu lub środowisku;
- b) w jakikolwiek sposób używa materiału promieniotwórczego lub urządzenia, lub używa albo powoduje szkodę w obiekcie jądrowym⁹ w sposób, który powoduje uwolnienie lub ryzyko uwolnienia materiału promieniotwórczego:
 - i) z zamiarem spowodowania śmierci lub poważnego uszkodzenia ciała, lub
 - ii) z zamiarem spowodowania poważnej szkody w mieniu lub środowisku, lub

⁷ Termin materiał promieniotwórczy oznacza materiał jądrowy oraz inne substancje promieniotwórcze zawierające nuklidy, które ulegają samorzutnemu rozpadowi promieniotwórczemu (proces, któremu towarzyszy emisja jednego lub kilku typów promieniowania jonizującego mogący mieć postać promieniowania korpuskularnego – cząstki alfa, beta, neutrony – oraz elektromagnetycznego – promieniowanie gamma – i które mogą ze względu na swoje właściwości radiologiczne i rozszczepialne powodować śmierć, ciężkie uszkodzenie ciała lub poważne szkody w mieniu lub środowisku.

⁸ Termin urządzenie oznacza:

- a) każde jądrowe urządzenie wybuchowe lub
- b) każde urządzenie powodujące rozproszenie materiału promieniotwórczego albo emisję promieniowania, które mogą, ze względu na swoje właściwości promieniotwórcze, powodować śmierć, ciężkie uszkodzenie ciała lub poważną szkodę w mieniu lub środowisku (art. 1 ust. 4).

⁹ Termin obiekt jądrowy oznacza:

- a) każdy reaktor jądrowy, w tym reaktory zainstalowane na statkach wodnych, pojazdach, statkach powietrznych lub obiektach kosmicznych, wykorzystywane jako źródło energii do napędzania statków wodnych, pojazdów, statków powietrznych lub obiektów kosmicznych albo w każdym innym celu;
- b) każdy zakład przemysłowy lub środek transportu wykorzystywany do produkcji, przechowywania, przetwarzania lub transportu materiału promieniotwórczego (art. 1 ust. 3).

- iii) z zamiarem zmuszenia osoby fizycznej lub prawnej albo organizacji międzynarodowej lub państwa do określonego działania albo zaniechania.
2. Przepięstwo popełnia także ten, kto:
 - a) grozi, w okolicznościach wskazujących na wiarygodność takiej groźby, popełnieniem przestępstwa określonego w pkt 1 b) niniejszego artykułu, lub
 - b) domaga się bezprawnie i świadomie materiału promieniotwórczego, urządzenia lub obiektu jądrowego, posługując się groźbą, w okolicznościach wskazujących na wiarygodność takiej groźby lub przy użyciu siły.
 3. Przepięstwo popełnia także ten, kto usiłuje popełnić przestępstwo określone w ust. 1 niniejszego artykułu.
 4. Przepięstwo popełnia także ten, kto:
 - a) uczestniczy jako współsprawca w popełnieniu przestępstwa określonego w ust. 1, 2 lub 3 niniejszego artykułu lub
 - b) organizuje inne osoby w celu popełnienia przestępstwa określonego w ust. 1, 2 lub 3 niniejszego artykułu albo kieruje nimi lub
 - c) w jakikolwiek inny sposób przyczynia się do popełnienia jednego lub większej liczby przestępstw określonych w ustępie 1, 2 lub 3 niniejszego artykułu przez grupę osób działających we wspólnym celu; takie przyczynienie się winno być umyślne i realizowane w celu udzielenia wsparcia ogólnie rozumianej działalności przestępczej lub przestępczego celu grupy bądź przy świadomości, że celem grupy jest popełnienie wymienionego przestępstwa lub przestępstw.

Wyżej przedstawiony zasięg stosowania *Konwencji* został ograniczony w art. 3, zgodnie z którym nie ma ona zastosowania w sytuacji, gdy przestępstwo jest popełnione na terenie jednego państwa, podejrzany oraz ofiary są jego obywatelami, podejrzany został schwytany na terenie tego państwa i żadne inne państwo nie ma podstaw do sprawowania nad nim jurysdykcji zgodnie z zasadami opisanymi w art. 9 *Konwencji*. To wyłączenie sprawia zatem, że *Konwencja* ma zastosowanie wyłącznie do aktów terroryzmu jądrowego o charakterze międzynarodowym, tj. jeżeli określone zdarzenie o charakterze terrorystycznym dotyczy więcej niż jednego państwa¹⁰.

W tym kontekście należy podkreślić, że najważniejszym elementem pozwalającym na skuteczne stosowanie *Konwencji* w praktyce jest norma dotycząca ekstradycji zawarta w art. 13, zgodnie z którą przestępstwa określone w art. 2 uważa się za włączone, jako podlegające ekstradycji, do wszystkich umów o ekstradycji obowiązujących między dowolnymi państwami stronami przed wejściem w życie niniejszej *Konwencji*. Państwa strony zobowiązują się do włączenia takich przestępstw jako przestępstw podlegających ekstradycji do wszystkich umów o ekstradycji, które zostaną pomiędzy nimi zawarte po wejściu *Konwencji* w życie. W rezultacie, jeżeli pomiędzy określonymi państwami nie została zawarta umowa o ekstradycji, *Konwencja* może stanowić samoistną podstawę prawną ekstradycji (analogiczny przepis został zawarty w *Konwencji o ochronie fizycznej materiałów jądrowych*)¹¹.

¹⁰ O. Jankowitsch-Prevor, *International Convention for the Suppression of Acts of Nuclear Terrorism*, Nuclear Law Bulletin, vol. 2005.2, dostępny na stronie: www.oecd-library.org/nuclear-energy/international-convention-for-the-suppression-of-acts-of-nuclear-terrorism_nuclear_law-2005-5k9czgt915jkcrawler=true [dostęp: 9 III 2017].

¹¹ Tamże, s. 19.

5.1. Obowiązek współpracy

Poza normami o charakterze prawnokarnym *Konwencja* zobowiązuje państwa również do prowadzenia współpracy z wykorzystaniem następujących instrumentów (art. 7):

- a) stosowanie wszelkich możliwych do wdrożenia rozwiązań, w tym, jeśli to konieczne, działań legislacyjnych, w celu zapobiegania i przeciwdziałania przygotowaniom do popełnienia, na swoim terytorium lub poza nim, przestępstw określonych w art. 2, w tym rozwiązań zmierzających do zakazania prowadzenia na swoim terytorium nielegalnych działań osób, grup i organizacji, które zachęcają do udzielania wsparcia technicznego lub informacji, podlegają, organizują, świadomie finansują lub świadomie udzielają tego typu wsparcia lub informacji albo angażują się w realizację takich przestępstw;
- b) wymianę dokładnych i sprawdzonych informacji zgodnie z przepisami prawa wewnętrznego oraz w sposób zgodny z określonymi tutaj warunkami, a także koordynację działań administracyjnych i innych, uznanych za odpowiednie, w celu wykrywania przestępstw określonych w art. 2, zapobiegania i przeciwdziałania im oraz ich wyjaśniania, a także wszczynania postępowań karnych w stosunku do osób podejrzewanych o ich popełnienie; w szczególności państwo strona podejmie stosowne kroki w celu niezwłocznego powiadomienia innych państw wymienionych w art. 9 o popełnieniu przestępstw określonych w art. 2 i przygotowaniach do ich popełnienia, zgodnie z powyższymi informacjami, oraz odpowiedniego poinformowania organizacji międzynarodowych.

Art. 14 *explicite* zobowiązuje państwa do wzajemnej pomocy w związku ze ściganiem, prowadzeniem czynności w ramach postępowania karnego lub ekstradycją w sprawach przestępstw, o których mowa w art. 2, jak również w zakresie uzyskiwania materiału dowodowego mającego znaczenie dla określonego postępowania. Ten obowiązek ma być wypełniany zgodnie z wszelkimi umowami i porozumieniami o wzajemnej pomocy prawnej obowiązującymi w stosunkach pomiędzy określonymi państwami. Niemniej jednak, w razie braku takiej umowy lub porozumienia państwa są zobowiązane do udzielania sobie tego rodzaju pomocy zgodnie z przepisami prawa krajowego (art. 14 ust. 2).

5.2. Reagowanie na zdarzenia CBRN – tryb postępowania po przejściu przez państwo kontroli nad materiałem jądrowym (art. 18)

Konwencja określa katalog specyficznych obowiązków państwa na etapie następującym po odzyskaniu przez jego właściwe organy kontroli nad materiałami jądrowymi, urządzeniami lub obiektami jądrowymi wykorzystanymi w celu popełnienia jednego z przestępstw określonych w art. 2. Zgodnie z art. 18 ust. 1 państwo, w którego posiadaniu znajdują się tego rodzaju materiały, powinno podjąć następujące działania mające na celu neutralizację zagrożenia wynikającego z przestępnego posługiwania się materiałami, urządzeniami lub obiektami jądrowymi:

- a) zmierzające do zabezpieczenia materiału promieniotwórczego, urządzenia lub obiektu jądrowego;
- b) zapewniające przechowywanie materiału promieniotwórczego zgodnie ze stosownymi zasadami bezpieczeństwa Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej oraz

- c) pozwalające na dostosowanie się do zaleceń w zakresie ochrony fizycznej oraz standardów bezpieczeństwa i ochrony radiologicznej publikowanych przez Międzynarodową Agencję Energii Atomowej.

Kolejnym etapem, następującym po realizacji powyższych procedur zabezpieczających, jest przekazanie materiałów promieniotwórczych, urządzeń lub obiektów jądrowych państwu będącemu ich właścicielem, państwu, którego obywatelem lub mieszkańcem jest osoba fizyczna lub prawna będąca właścicielem wyżej wymienionych przedmiotów lub państwu, z którego terytorium te przedmioty zostały skradzione lub w inny sposób bezprawnie uzyskane (art. 18 ust. 2).

Jeżeli przepisy prawa wewnętrznego lub międzynarodowego zakazują zwrotu albo przyjęcia wspomnianych przedmiotów lub jeżeli zachodzi sytuacja, o której mowa w art. 3 ust. 2, państwo będące w ich posiadaniu realizuje czynności, o których mowa w art. 18 ust. 1 pkt a, b z zastrzeżeniem, że będą one wykorzystane wyłącznie w celach pokojowych.

Artykuł 3 ust. 2 normuje sytuację, w której posiadanie materiału promieniotwórczego, urządzeń lub obiektów jądrowych jest niezgodne z prawem wewnętrznym państwa, które weszło w ich posiadanie wskutek czynności związanych ze ściganiem przestępstw określonych w *Konwencji*. To państwo jest wówczas zobowiązane do ich możliwie najszybszego przekazania państwu, którego przepisy prawa krajowego dopuszczają posiadanie tego rodzaju przedmiotów i które zapewni ich odpowiednie zabezpieczenie (również z zastrzeżeniem, że będą one wykorzystane wyłącznie w celach pokojowych).

Jeżeli tego rodzaju przedmioty nie należą do żadnego z państw stron *Konwencji*, ich obywatela lub rezydenta nie zostały skradzione lub uzyskane w inny bezprawny sposób z terytorium państwa strony, lub jeżeli żadne z państw stron nie wyraża woli ich odebrania, sposób dysponowania tymi przedmiotami zostanie określony w drodze odrębnej decyzji podjętej na podstawie konsultacji z udziałem zainteresowanych państw i właściwych organizacji międzynarodowych.

W celu realizacji obowiązków wynikających z art. 18 państwo znajdujące się w posiadaniu materiału promieniotwórczego, urządzenia lub obiektu jądrowego może wystąpić o pomoc lub współpracę ze strony innych państw stron i właściwych organizacji międzynarodowych, w szczególności MAEA. Państwo dysponujące lub zatrzymujące przedmioty, o których mowa, jest zobowiązane do poinformowania dyrektora generalnego MAEA o sposobie ich zadysponowania lub zatrzymania, dyrektor zaś przekazuje tego rodzaju informację pozostałym państwom stronom *Konwencji*. Ponadto państwo strona, w którym domniemany sprawca przestępstwa jest ścigany sędownie, ma obowiązek, zgodnie ze swoim prawem wewnętrznym lub stosownymi procedurami, poinformować o ostatecznym wyniku postępowania sekretarza generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych, który z kolei przekazuje te informacje innym państwom stronom.

ASPEKTY CHEMICZNE

1. *Konwencja o zakazie broni chemicznej z dnia 13 stycznia 1993 r.*¹² (*The Chemical Weapons Convention – CWC*)

Konwencja o zakazie broni chemicznej stanowi jeden z fundamentalnych elementów systemu prawa międzynarodowego w zakresie przeciwdziałania proliferacji

¹² *Konwencja o zakazie prowadzenia badań, produkcji, składowania i użycia broni chemicznej oraz o zniszczeniu jej zapasów sporządzona w Paryżu dnia 13 stycznia 1993 r.* (Dz.U. z 1999 r. poz. 703).

broni masowego rażenia. System ustanowiony przez *Konwencji* zakazuje państwom stronom posiadania, używania i rozwijania technologii umożliwiającej pozyskanie broni chemicznej i tworzy z kolei system kontroli zgodności postępowania państw z normami *Konwencji* oraz udzielania pomocy na wypadek zagrożenia bronią chemiczną, który jest nadzorowany przez Organizację ds. Zakazu Broni Chemicznej (Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons, OPCW).

1.1. Zobowiązania o charakterze ogólnym

Zgodnie z art. I *Konwencji* państwa strony zobowiązują się w żadnych okolicznościach:

- a) nie prowadzić badań dotyczących broni chemicznej, nie produkować jej, w żaden inny sposób jej nie nabywać, nie gromadzić, nie przechowywać ani nie przekazywać tej broni pośrednio lub bezpośrednio komukolwiek;
 - b) nie używać broni chemicznej;
 - c) nie podejmować żadnych wojskowych przygotowań do użycia broni chemicznej;
 - d) nie pomagać, nie zachęcać ani nie skłaniać kogokolwiek w dowolny sposób do podejmowania jakiegokolwiek działalności zabronionej państwu stronie na mocy niniejszej *Konwencji*.
2. Każde państwo strona zobowiązuje się zniszczyć broń chemiczną będącą jego własnością lub w jego posiadaniu albo znajdującą się w dowolnym miejscu podlegającym jego jurysdykcji lub kontroli, zgodnie z postanowieniami niniejszej *Konwencji*.
 3. Każde państwo strona zobowiązuje się zniszczyć wszelką broń chemiczną, którą porzuciło na terytorium innego państwa strony, zgodnie z postanowieniami niniejszej *Konwencji*.
 4. Każde państwo strona zobowiązuje się zniszczyć wszelkie obiekty służące do produkcji broni chemicznej, będące jego własnością lub w jego posiadaniu, albo znajdujące się w dowolnym miejscu podlegającym jurysdykcji lub kontroli, zgodnie z postanowieniami niniejszej *Konwencji*.
 5. Każde państwo strona zobowiązuje się nie używać chemicznych środków policyjnych jako środków prowadzenia wojny.

Broń chemiczna oznacza niżej wymienione, występujące razem lub oddzielnie:

- a) toksyczne związki chemiczne oraz ich prekursory, z wyłączeniem tych przypadków, które są przeznaczone do celów niezabronionych na mocy niniejszej *Konwencji*, pod warunkiem, że ich rodzaje i ilości są zgodne z takimi celami;
- b) amunicję i urządzenia, specjalnie zaprojektowane do spowodowania śmierci lub innej szkody przez toksyczne właściwości związków chemicznych wyszczególnionych w ustępie a), wyzwalanych w rezultacie zastosowania takiej amunicji i urządzeń;
- c) wszelki sprzęt specjalnie zaprojektowany do użycia w bezpośrednim związku z zastosowaniem amunicji i urządzeń określonych w ustępie b) – art. 2 ust. 1.

1.2. Krajowe środki realizacji konwencji

Artykuł VII zawiera szczegółowe normy wskazujące na to, w jaki sposób państwa strony powinny dostosować wewnętrzny system prawny w celu wypełnienia zobowiązań wynikających z *Konwencji*. W myśl tego artykułu każde państwo strona, zgodnie ze

swoimi wymogami konstytucyjnymi, wprowadza środki konieczne do realizacji zobowiązań wynikających z *Konwencji*, a zwłaszcza:

- a) zakazuje osobom fizycznym i prawnym znajdującym się w jakimkolwiek miejscu na jego terytorium lub w każdym innym miejscu podlegającym jego jurysdykcji, uznanej przez prawo międzynarodowe, podejmowania wszelkiej działalności zabronionej państwu stronie przez niniejszą *Konwencję*, a w szczególności wprowadza odpowiednie przepisy karne w tym zakresie;
- b) nie zezwala w żadnym miejscu znajdującym się pod jego kontrolą na prowadzenie jakiegokolwiek działalności zabronionej państwu stronie przez niniejszą *Konwencję*;
- c) zastosuje przepisy karne przyjęte zgodnie z ustępem a) do wszelkiej działalności zabronionej państwu stronie przez niniejszą *Konwencję*, podejmowanej w jakimkolwiek miejscu przez osoby fizyczne mające jego obywatelstwo, zgodnie z prawem międzynarodowym.

Ponadto art. VII ust. 2 i 3 nakłada na państwa obowiązek współpracy i udzielania sobie wzajemnie w odpowiedniej formie pomocy prawnej w celu ułatwienia wykonywania zobowiązań wynikających z konieczności osiągnięcia poziomu kompatybilności norm prawa krajowego wymaganego przez *Konwencję* z ustanowionymi przez nią wymogami. Ponadto w toku realizacji tych zobowiązań państwa podejmują wszelkie środki w celu zagwarantowania bezpieczeństwa ludności, ochrony środowiska oraz współpracują w tym zakresie z pozostałymi państwami.

1.3. Reagowanie na zdarzenia CBRN

System reagowania na zdarzenia polegające na użyciu przeciwko państwu broni chemicznej, policyjnych środków chemicznych jako sposobu prowadzenia wojny lub zagrożenia działalnością innego państwa niezgodną z art. I *Konwencji* został ustanowiony na mocy art. XI *Konwencji*, zatytułowanego *Pomoc i ochrona przed bronią chemiczną*.

Pod pojęciem pomoc należy rozumieć koordynację i zapewnianie państwom stronom ochrony przed bronią chemiczną, a w szczególności dostarczanie, w razie wystąpienia zagrożeń, o których mowa powyżej, środków do wykrywania tej broni i systemów alarmowania, sprzętu ochronnego, sprzętu do odkażania oraz środków odkażających, medycznych odtrutek i metod leczenia oraz udzielanie konsultacji w sprawie wyżej wymienionych środków ochronnych.

Procedura udzielania pomocy na wypadek zaistnienia zdarzeń, o których mowa powyżej, została określona w ust. 8–11. Każde państwo ma w takim wypadku prawo do jej otrzymania i ochrony przed użyciem albo groźbą użycia broni chemicznej. Wniosek zawierający niezbędne informacje o zdarzeniu jest kierowany do dyrektora generalnego OPCW, który niezwłocznie przekazuje go Radzie Wykonawczej oraz wszystkim państwom stronom. Początkowy etap procedury polega zatem na równoległym poinformowaniu o złożeniu przez dane państwo wniosku o udzielenie pomocy szerokiemu kręgowi odbiorców – zarówno właściwym organom OPCW, jak i wszystkim państwom stronom.

Kolejny etap polega na prowadzeniu praktycznych działań zabezpieczających i naprawczych przez znacznie zawężony krąg podmiotów ograniczający się do państw,

które na podstawie ust. 7b i 7c¹³ zobowiązały się do udzielenia nadzwyczajnej pomocy w przypadku użycia broni chemicznej lub policyjnych środków chemicznych albo poważnej groźby użycia tych środków i są skłonne do udzielenia tego rodzaju pomocy zainteresowanemu państwu nie później niż w ciągu 12 godzin od chwili otrzymania wniosku.

Dyrektor generalny jest zobowiązany do wszczęcia dochodzenia w celu określenia dalszych działań nie później niż w ciągu 24 godzin od chwili otrzymania wniosku o udzielenie pomocy. Dochodzenie musi zostać zakończone w ciągu 72 godzin. Po zamknięciu dochodzenia dyrektor generalny kieruje sprawozdanie do Rady Wykonawczej. Jeżeli okoliczności sprawy nie pozwalają na zamknięcie dochodzenia w wyżej wymienionym czasie, sporządzane jest sprawozdanie tymczasowe pozwalające na określenie ogólnej charakterystyki danego zdarzenia, prezentujące zarys ewentualnych środków naprawczych i zabezpieczających oraz zawierające wstępne oszacowanie stopnia zagrożenia wywołanego przez konkretne zdarzenie.

Dodatkowy termin nie może przekraczać 72 godzin, dochodzenie może być jednak przedłużane na dalsze analogiczne okresy. Na koniec każdego okresu dodatkowego Rada Wykonawcza otrzymuje sprawozdania przedstawiające rozwój sytuacji. W zależności od potrzeb i specyfiki konkretnego zdarzenia, celem dochodzenia jest ustalenie faktów mających znaczenie dla ewentualnego udzielenia pomocy, jak również określenie rodzaju pomocy i ochrony wymaganych przez państwo.

Rada Wykonawcza zbiera się w celu rozpatrzenia sytuacji nie później niż w ciągu 24 godzin od otrzymania sprawozdania podsumowującego rezultaty dochodzenia i w ciągu kolejnych 24 godzin podejmuje decyzję o ewentualnym zobowiązaniu Sekretariatu Technicznego OPCW do udzielenia państwu dodatkowej pomocy. Ten organ z kolei przekazuje sprawozdanie z dochodzenia oraz informuje o decyzji podjętej przez Radę Wykonawczą wszystkie państwa strony i właściwe organizacje międzynarodowe. W razie pozytywnej decyzji Rady Wykonawczej dyrektor generalny niezwłocznie udziela pomocy. Może w tym celu współpracować z państwem, które zwróciło się o pomoc, oraz z pozostałymi państwami i organizacjami międzynarodowymi (art. X ust. 10).

Jeżeli rezultaty dochodzenia lub informacje uzyskane z innych wiarygodnych źródeł stanowią dostateczny dowód potwierdzający istnienie ofiar użycia broni chemicznej oraz wskazania do podjęcia natychmiastowej akcji w celu neutralizacji skutków zdarzenia, dyrektor generalny informuje o tym wszystkie państwa strony i podejmuje nadzwyczajne środki pomocy (art. X ust. 11).

¹³ Art. X ust. 7:

„Każde Państwo-Strona zobowiązuje się do udzielania pomocy za pośrednictwem Organizacji i w tym celu wybierze według swego upodobania jeden lub więcej z następujących środków:

(a) wnoszenie wkładu do funduszu pomocy złożonego z dobrowolnych składek, który powinien zostać utworzony przez Konferencję na jej pierwszej sesji;

(b) podpisanie, możliwie nie później niż 180 dni od dnia wejścia dla niego w życie niniejszej Konwencji, umowy z Organizacją w sprawie okazania pomocy na wniosek;

(c) zadeklarowanie, nie później niż 180 dni od dnia wejścia dla niego w życie niniejszej Konwencji, rodzaju pomocy, jaką może ono okazać w odpowiedzi na wniosek Organizacji. Jeśli jednak Państwo-Strona nie jest w stanie okazać pomocy, przewidzianej w jego deklaracji, jest ono nadal zobowiązane do okazania pomocy zgodnie z niniejszym ustępem”.

ASPEKTY BIOLOGICZNE

1. Konwencja o zakazie broni biologicznej z dnia 19 kwietnia 1972 roku¹⁴ (*The Convention on the Prohibition of the Development, Production and Stockpiling of Bacteriological [Biological] and Toxin Weapons and on Their Destruction – BWC*)

Konwencja o zakazie broni biologicznej stanowi jeden z podstawowych elementów prawnomiędzynarodowego systemu rozbrojenia i zapobiegania proliferacji broni biologicznej i bakteriologicznej. Na uwagę zasługuje to, że *Konwencja* była pierwszym wiążącym aktem prawa międzynarodowego odnoszącym się do całej kategorii broni masowego rażenia.

Konwencja zobowiązuje państwa do tego, że nigdy, w żadnych okolicznościach, nie będą prowadzić badań, produkować, gromadzić, w jakikolwiek sposób nabywać ani przechowywać:

- 1) mikrobiologicznych lub innych biologicznych środków czy toksyn, bez względu na pochodzenie lub sposób produkcji, takich rodzajów i w takich ilościach, które nie są przeznaczone do wykorzystania w celach profilaktycznych, ochronnych lub w innych celach pokojowych;
- 2) broni, urządzeń lub środków przenoszenia mających służyć wykorzystaniu takich środków lub toksyn we wrogich zamiarach lub w konfliktach zbrojnych.

Zasadniczym celem *Konwencji* jest zatem wprowadzenie ogólnego zakazu wytwarzania broni biologicznej. Nie zawiera ona natomiast przepisów odnoszących się wprost do reagowania na zdarzenia CBRN.

Rezolucja 1540 (2004) Rady Bezpieczeństwa ONZ z dnia 28 kwietnia 2004 roku

Rada Bezpieczeństwa ONZ, działając na podstawie rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych, zgodnie z rezolucją 1540 zobowiązała państwa członkowskie ONZ do podjęcia działań zmierzających do ograniczenia ryzyka uzyskania broni chemicznej, biologicznej lub nuklearnej przez podmioty niepaństwowe (*non-state actors*). Do najważniejszych postanowień wyżej wymienionej rezolucji należy zobowiązanie państw do podjęcia następujących działań:

- powstrzymania się od udzielania jakichkolwiek form wsparcia aktorom pozapaństwowym dążącym do rozwijania, pozyskania, wytwarzania, posiadania, transportu, przekazywania lub wykorzystania broni chemicznej, biologicznej lub nuklearnej oraz ich nośników;
- ustanowienia przepisów prawa krajowego zakazujących rozwijania, pozyskiwania, wytwarzania, posiadania, transportu, przekazywania lub wykorzystywania broni chemicznej, biologicznej lub nuklearnej oraz ich nośników, zwłaszcza w celach terrorystycznych, jak również brania udziału w powyższych działaniach na zasadzie pomocnictwa, współudziału oraz ich finansowania;
- prowadzenia efektywnych czynności mających na celu wykrywanie działań zmierzających do niezgodnego z prawem nabycia lub sprzedaży powyższych materiałów, zapobieganie takim działaniom oraz ich zwalczanie, jak również organizowania i ułatwiania takiej sprzedaży, także dzięki współpracy międzynarodowej;

¹⁴ *Konwencja o zakazie prowadzenia badań, produkcji i gromadzenia zapasów broni bakteriologicznej (biologicznej) i toksycznej oraz o ich zniszczeniu, sporządzona w Moskwie, Londynie i Waszyngtonie dnia 10 kwietnia 1972 roku* (Dz.U. z 1976 r. nr 1 poz. 1).

- ustanowienie skutecznego narodowego systemu kontroli eksportu, tranzytu, reeksportu i kontroli wyżej wymienionych materiałów oraz działań pośrednio z nimi związanych (np. finansowania), które mogą przyczynić się do ich proliferacji, a także ustanowienie odpowiednich sankcji za niezgodne z prawem działania w tym zakresie.

Podkreślenia wymaga to, że rezolucja 1540 ma charakter wiążący, gdyż podstawą prawną jej przyjęcia przez Radę Bezpieczeństwa ONZ był rozdział VII Karty NZ (Akcja w razie zagrożenia pokoju, naruszenia pokoju i aktów agresji). Dokument przewiduje także mechanizm kontroli wdrażania jej postanowień przez ustanowienie na podstawie art. 4 tzw. Komitetu 1540, którego zadaniem jest monitorowanie procesu implementacji dokumentu przez państwa członkowskie ONZ.

PRAWO EUROPEJSKIE

1. Unijny Mechanizm Ochrony Ludności

Podstawowym instrumentem europejskiego systemu reagowania na sytuacje kryzysowe, w tym na zdarzenia CBRN, jest Unijny Mechanizm Ochrony Ludności, którego podstawę prawną stanowi *Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1313/2013/EU z dnia 17 grudnia 2013 roku w sprawie Unijnego Mechanizmu Ochrony Ludności*¹⁵. Mechanizm został stworzony w 2001 r. Jego głównym celem jest wzmocnienie współpracy właściwych organów narodowych w sytuacjach kryzysowych, których skala i specyfika wykracza poza realne możliwości efektywnego reagowania państw członkowskich. Umożliwia on neutralizację skutków klęsk żywiołowych i katastrof spowodowanych przez człowieka dzięki koordynacji procesu udzielania wsparcia materialnego i organizacyjnego państwu dotkniętemu tego rodzaju zdarzeniami.

Współpraca w zakresie ochrony ludności zgodnie z art. 2 *Decyzji* obejmuje:

- działania zapobiegawcze i przygotowawcze prowadzone na terytorium Unii oraz, w niektórych przypadkach (np. na wniosek państwa spoza UE lub ONZ), także poza jej terytorium;
- działania mające wesprzeć reagowanie na bezpośrednie negatywne następstwa klęski lub katastrofy na terytorium UE lub poza nim¹⁶, jeżeli są one podejmowane w odpowiedzi na wniosek o pomoc, który został złożony za pośrednictwem mechanizmu.

Art. 3 *Decyzji* wymienia ponadto następujące cele szczegółowe Mechanizmu:

- uzyskanie wysokiego poziomu ochrony przed klęskami i katastrofami przez zapobieganie im lub ograniczenie ich potencjalnych skutków, propagowanie działań w zakresie zapobiegania, a także przez zacieśnianie współpracy pomiędzy służbami odpowiedzialnymi za ochronę ludności i innymi odpowiednimi służbami;
- zwiększenie gotowości w zakresie reagowania na klęski i katastrofy na poziomie państw członkowskich;

¹⁵ Dz. Urz. UE L/347/924 z 20 XII 2013 r.

¹⁶ Zgodnie z art. 28, w Unijnym Mechanizmie Ochrony Ludności mogą uczestniczyć także państwa należące do EFTA, które są członkami Europejskiego Obszaru Gospodarczego, a także kraje przystępujące do tego Obszaru, kandydujące do niego i potencjalne kraje kandydujące, zgodnie z ogólnymi zasadami i warunkami udziału tych państw w programach UE.

- ułatwienie szybkiego i skutecznego reagowania w przypadku wystąpienia klęsk lub katastrof albo groźby ich wystąpienia;
- zwiększenie świadomości i stopnia gotowości społeczeństwa w odniesieniu do klęsk lub katastrof.

Realizacji celów Unijnego Mechanizmu Ochrony Ludności służy Centrum Koordynacji Reagowania Kryzysowego (ERCC) zapewniające zdolność operacyjną w systemie 24/7, powołane na podstawie art. 7 *Decyzji*.

2. Reagowanie na sytuacje kryzysowe, w tym na zdarzenia CBRN

Artykuł 14 *Decyzji* wprowadza obowiązek notyfikacji o klęskach i katastrofach na terytorium UE i stanowi, że w przypadku wystąpienia wyżej wymienionego zdarzenia lub groźby jego wystąpienia, mającego lub mogącego mieć skutki wykraczające poza granice jednego państwa członkowskiego, państwo, na którego terytorium zaistniała klęska lub katastrofa lub na którego terytorium przypuszczalnie jedno z tych zdarzeń nastąpi, niezwłocznie zawiadamia o tym państwa członkowskie, które mogą zostać dotknięte ich skutkami oraz – jeżeli te skutki mogą okazać się istotne – Komisję Europejską.

Państwo potencjalnie zagrożone skutkami wyżej wymienionych zdarzeń, jeżeli mogą one spowodować wezwanie o pomoc ze strony przynajmniej jednego państwa członkowskiego, niezwłocznie zawiadamia Komisję o tym, że możliwe jest złożenie za pośrednictwem ERCC wniosku o pomoc, tak aby mogła ona podjąć niezbędne czynności przygotowawcze.

W wyjątkowej sytuacji zwiększonego ryzyka państwo członkowskie może wystąpić również o pomoc w formie tymczasowego wstępnego rozmieszczenia zdolności reagowania (art. 15 ust. 2).

Art. 15 ust. 3 *decyzji* w sposób szczegółowy określa obowiązki Komisji po otrzymaniu wniosku o pomoc. Obejmują one stosownie do sytuacji i w sposób niezwłoczny:

- przekazanie wniosku do punktów kontaktowych państw członkowskich;
- gromadzenie, we współpracy z państwem dotkniętym katastrofą lub kryzysem, zweryfikowanych informacji o zdarzeniu i przekazywanie ich innym państwom członkowskim;
- formułowanie, w porozumieniu z państwem występującym o pomoc, zaleceń dotyczących świadczenia pomocy za pośrednictwem Unijnego Mechanizmu Ochrony Ludności oraz zwracanie się do państw członkowskich o rozmieszczenie określonych zdolności i koordynację procesu udzielania pomocy;
- podejmowanie dodatkowych działań o charakterze koordynacyjnym.

Państwo, do którego został skierowany wniosek o udzielenie pomocy, niezwłocznie określa, czy jest w stanie jej udzielić i za pośrednictwem systemu CECIS (Wspólny System Łączności i Informacji w Sytuacjach Nadzwyczajnych¹⁷) informuje o swojej decyzji państwo zwracające się o pomoc. Udziela również informacji na temat zakresu, zasad i kosztów pomocy, jakiej jest w stanie udzielić.

Za kierowanie interwencjami podejmowanymi w celu udzielania pomocy odpowiada państwo występujące o pomoc – ustanawia w tym celu wytyczne, a w razie potrzeby wyznacza granice zadań powierzonych określonym modułom lub innym rodzajom zdolności reagowania¹⁸.

¹⁷ System CECIS ma na celu umożliwienie komunikacji pomiędzy ERCC a punktami kontaktowymi państw członkowskich i wymiany informacji pomiędzy tymi podmiotami.

¹⁸ Na mocy art. 11 *Decyzji* została ustanowiona Europejska Zdolność Reagowania Kryzysowego (EERC).

Zadaniem Komisji, na mocy art. 18 *Decyzji*, jest również wspieranie państw członkowskich w uzyskiwaniu dostępu do sprzętu lub zasobów transportowych przez:

- dostarczanie i wymianę informacji dotyczących sprzętu i zasobów transportowych, które mogą być udostępniane przez państwa członkowskie w celu łatwiejszego łączenia tych zasobów w jedną pulę;
- udzielanie państwom członkowskim pomocy w określaniu zasobów transportowych, które mogą pochodzić z innych źródeł, w tym z rynku komercyjnego, oraz ułatwianie im dostępu do tych zasobów;
- udzielanie pomocy w zakresie określenia sprzętu, który może być dostępny z innych źródeł, z uwzględnieniem rynku komercyjnego.

Ponadto Komisja może uzupełniać zasoby transportowe dostarczone przez państwa członkowskie dodatkowymi zasobami niezbędnymi do zapewnienia możliwości szybkiego reagowania w razie wystąpienia klęski lub katastrofy (art. 18 ust. 2).

3. Pozostałe elementy europejskiego systemu reagowania na zdarzenia CBRN

3.1. System ECURIE – *European Community Urgent Radiological Information Exchange*

System ECURIE został ustanowiony w celu wykonania *Decyzji Rady 87/600/Euratom z dnia 14 grudnia 1987 roku w sprawie wspólnotowych warunków wczesnej wymiany informacji w przypadku pogotowia radiologicznego*¹⁹. Najważniejszymi komponentami tego systemu są:

- Convention Information Structure (CIS) – element zawierający szczegółowy opis informacji, które mogą być przekazywane za pośrednictwem systemu ECURIE, oraz formatu, w jakim mają być przesyłane;
- programowanie CoDecS umożliwiające tworzenie, wysyłanie i odbieranie informacji w formacie CIS opracowane stricte na potrzeby systemu ECURIE;
- sieć punktów kontaktowych (CPs) i właściwych organów krajowych (CAs) wyznaczonych przez państwa w celu uczestniczenia w systemie.

Najważniejsze elementy *Decyzji Rady 87/600/Euratom* zawarto w art. 1, który nakłada na państwa wchodzące w skład ECURIE obowiązek notyfikacji Komisji i państwom członkowskim potencjalnie narażonym na skutki zdarzenia, które może stwarzać zagrożenie radiologiczne, podjęcia działań w celu ochrony ogółu społeczeństwa w przypadku pogotowia radiologicznego w następnym:

- awarii zaistniałej na własnym terytorium obejmującej obiekty lub rodzaje działalności wymienione w ust. 2, przy której nastąpił lub może nastąpić znaczny przeciek materiału radioaktywnego;
- wykrycia na terytorium własnym lub poza nim poziomów radioaktywności odbiegających od normy, które mogą być szkodliwe dla zdrowia publicznego w tym państwie członkowskim;
- awarii innych niż awaria na własnym terytorium, dotyczących obiektów lub rodzajów działalności określonych w ust. 2, przy których nastąpił lub może nastąpić znaczące uwolnienie materiału radioaktywnego.

Ten instrument ma formę dobrowolnej puli wcześniej zgłoszonych zdolności reagowania państw członkowskich; obejmuje moduły, inne zdolności reagowania oraz ekspertów.

¹⁹ Dz. Urz. WE L 371/16 z 30 XII 1987 r.

Zgodnie z ust. 2 obiekty lub rodzaje działalności, o których mowa powyżej, to:

- każdy reaktor jądrowy, bez względu na jego lokalizację;
- każdy inny obiekt związany z jądrowym cyklem paliwowym;
- każdy obiekt służący postępowaniu z odpadami radioaktywnymi;
- transport i przechowywanie paliwa jądrowego lub odpadów promieniotwórczych;
- wytwarzanie, wykorzystywanie, przechowywanie, unieszkodliwienie i transport izotopów promieniotwórczych wykorzystywanych w rolnictwie, przemyśle, medycynie i w pokrewnych celach naukowych lub badawczych;
- wykorzystywanie izotopów promieniotwórczych do wytwarzania energii w pojazdach kosmicznych.

Jeżeli państwo zamierza podjąć działania w celu neutralizacji skutków zdarzenia, jest zobowiązane do:

- niezwłocznego poinformowania Komisji i państw członkowskich, na które takie zdarzenie ma lub może mieć wpływ, o podejmowanych środkach i powodach ich podjęcia;
- szybkiego dostarczenia Komisji i wyżej wymienionym państwom dostępnych informacji istotnych do zminimalizowania przewidywanych skutków radiologicznych zdarzenia, jeżeli występują one w tych państwach.

Informacje, o których mowa powyżej, obejmują – bez wpływu na sprawy bezpieczeństwa narodowego – następujące elementy (art. 3):

- naturę i czas wystąpienia zdarzenia, jego dokładną lokalizację oraz obiekt lub rodzaj działalności, którego dotyczy zdarzenie;
- zakładaną lub ustaloną przyczynę oraz przewidywany rozwój awarii, istotny dla przecieku materiału radioaktywnego;
- ogólną charakterystykę przecieku radioaktywnego obejmującą naturę, prawdopodobną postać fizyczną i chemiczną oraz ilość, skład i efektywną wysokość przecieku;
- informacje o bieżących i przewidywanych warunkach meteorologicznych i hydrologicznych niezbędnych do prognozowania rozproszenia przecieku radioaktywnego;
- wyniki monitoringu środowiska przyrodniczego;
- wyniki pomiarów środków spożywczych, pasz i wody pitnej;
- podjęte lub planowane środki ochronne;
- podjęte lub planowane środki informowania społeczeństwa;
- przewidywaną charakterystykę zachowania przecieku wraz z upływem czasu.

Państwa, po otrzymaniu powyższych informacji, niezwłocznie powiadamiają Komisję o podjętych działaniach i zaleceniach wydanych po ich otrzymaniu. We właściwych odstępach czasu przekazują jej również informacje o poziomach promieniotwórczości w środkach spożywczych, paszach, wodzie pitnej i w środowisku (art. 4).

Komisja niezwłocznie przekazuje wszelkie informacje otrzymane na zasadach i w trybie określonym w *Decyzji* właściwym władzom państw członkowskich. Udostępnia im również wszelkie dane dotyczące znaczącego wzrostu poziomów radioaktywności lub awarii jądrowych w państwach nienależących do UE, szczególnie graniczących z jej terytorium.

3.2. Systemy wczesnego ostrzegania o zagrożeniach zdrowia²⁰

W celu zapewnienia możliwości efektywnego zapobiegania i zwalczania sytuacji stanowiących zagrożenie zdrowia publicznego Komisja Europejska utworzyła trzy zasadnicze systemy wczesnego ostrzegania i alarmowania: **EWRS** (Early Warning and Response System), **RAS BICHAT** (Rapid Alerting System for Biological and Chemical Agents Attacks) oraz będący w fazie organizacji system **RAS CHEM** (Rapid Alerting System for Chemicals).

EWRS

Ten system stanowi mechanizm wymiany informacji wykorzystywany na wypadek zagrożenia epidemiologicznego. Z technicznego punktu widzenia jest to instrument umożliwiający komunikację pomiędzy Komisją, właściwymi organami państw członkowskich odpowiedzialnymi za nadzór epidemiologiczny oraz Europejskim Centrum ds. Zapobiegania i Kontroli Chorób (European Centre for Diseases Prevention and Control – ECDC), działający w trybie online. W systemie uczestniczą również państwa Europejskiego Obszaru Gospodarczego – Islandia, Liechtenstein i Norwegia.

EWRS działa na podstawie przepisów zawartych w dwóch aktach normatywnych ustanawiających obowiązki państw w zakresie powiadamiania o zagrożeniach epidemiologicznych oraz określających szczegółowe zasady funkcjonowania systemu, tj.:

- *Decyzji nr 2119/98/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 24 września 1998 roku ustanawiającej sieć nadzoru i kontroli epidemiologicznej chorób zakaźnych we Wspólnocie*²¹;
- *Decyzji Komisji z dnia 22 grudnia 1999 roku w sprawie systemu wczesnego ostrzegania i reagowania w celu zapobiegania i kontroli chorób zakaźnych na mocy decyzji nr 2119/98/WE Parlamentu Europejskiego i Rady*²².

System był wielokrotnie wykorzystywany w przypadkach zagrożenia epidemiologicznego, np. w kontekście rozprzestrzeniania się takich chorób, jak SARS czy wirus ptasiej grypy. Organem odpowiedzialnym za wsparcie naukowe i szacowanie ryzyka związanego ze zdarzeniami, których dotyczą informacje wymieniane za pośrednictwem systemu, jest Europejskie Centrum ds. Zapobiegania i Kontroli Chorób.

RAS BICHAT

Ten mechanizm służy wymianie informacji w zakresie zagrożenia zdrowia, związanych z umyślnym uwolnieniem substancji chemicznych, biologicznych i materiałów promieniotwórczych. RAS BICHAT stanowi część *Programu współpracy w zakresie przygotowania i reagowania na ataki z wykorzystaniem środków biologicznych i chemicznych* opracowanego przez Komisję²³.

²⁰ European Commission early warning and rapid alert systems in the field of health threats, www.ec.europa.eu/health/preparedness_response/generic_preparedness/planning/rapid_alert_en [dostęp: 15 III 2017].

²¹ Dz. Urz. WE L 268/1 z 3 X 1998 r.

²² Dz. Urz. WE L 21/32 z 26 I 2000 r.

²³ Programme of Cooperation on Preparedness and Response to Biological and Chemical Agent Attacks, Luxemburg, 17 December 2001, G/FS D (2001) GG.

Zasady działania RAS BICHAT są analogiczne do EWRS – najważniejszymi elementami są tu system notyfikacji o zagrożeniach związanych z potencjalnym wykorzystaniem lub groźba wykorzystania środków biologicznych albo chemicznych oraz wymiana informacji i koordynacja działań właściwych organów państw członkowskich. Głównym celem ustanowienia systemu było wsparcie członków Komitetu Bezpieczeństwa Zdrowotnego mianowanych przez ministrów właściwych ds. zdrowia (Health Security Committee)²⁴ w celu usprawnienia koordynacji działań zmierzających do osiągnięcia gotowości i opracowania ewentualnych instrumentów reagowania na wypadek ataku z wykorzystaniem środków biologicznych lub chemicznych.

RAS CHEM

Ten system stanowi mechanizm mający na celu ustanowienie sieci szybkiej wymiany informacji i wczesnego ostrzegania pomiędzy właściwymi organami krajowymi w zakresie incydentów transgranicznych polegających na wykorzystaniu środków chemicznych, które mogą być potencjalnie powiązane ze zdarzeniami o charakterze terrorystycznym.

CZĘŚĆ II

Prawo krajowe

1. Rozwiązania systemowe

Akty prawne odnoszące się w swojej treści do reagowania na zdarzenia i zagrożenia chemiczne, biologiczne, radiologiczne i nuklearne są rozproszone w krajowym prawodawstwie w licznych ustawach i aktach wykonawczych, a także w dokumentach rządowych i samorządowych.

Systemowe rozwiązania merytoryczne określa *Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej* (Dz.U. z 2017 r. poz. 1430), dalej zwana „ustawą o powszechnym obowiązku obrony”, i wydany na jej podstawie akt wykonawczy.

Na mocy art. 6 ustawy o powszechnym obowiązku obrony do zadań Rady Ministrów wykonywanych w ramach zapewniania zewnętrznego bezpieczeństwa państwa i sprawowania ogólnego kierownictwa w dziedzinie obronności kraju należy zwłaszcza:

- 1) opracowywanie projektów strategii bezpieczeństwa narodowego;
- 2) planowanie i realizacja przygotowań obronnych państwa zapewniających jego funkcjonowanie w razie zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa i w czasie wojny, w tym planowanie przedsięwzięć gospodarczo-obronnych oraz zadań wykonywanych na rzecz sił zbrojnych i wojsk sojusznicznych;
- 3) przygotowywanie systemu kierowania bezpieczeństwem narodowym, w tym obroną państwa, i organów władzy publicznej do funkcjonowania na stanowiskach kierowania;
- 4) utrzymywanie stałej gotowości obronnej państwa, wnioskowanie do Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej o jej podwyższenie w razie zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa i w czasie wojny oraz o jej obniżenie, stosownie do zmniejszania się stopnia zagrożenia;

²⁴ https://ec.europa.eu/health/preparedness_response/generic_preparedness/planning/rapid_alert_en [dostęp: 26 IX 2017].

- 5) określanie obiektów szczególnie ważnych dla bezpieczeństwa państwa, w tym obronności, oraz przygotowywanie ich szczególnej ochrony;
- 6) **przygotowanie na potrzeby obronne państwa i utrzymanie w stałej gotowości jednolitych systemów obserwacji, pomiarów, analiz, prognozowania i powiadamiania;**
- 7) przygotowanie systemu stałych dyżurów na czas zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny;
- 8) określanie zasad wykorzystania służby zdrowia i infrastruktury technicznej państwa na potrzeby obronne, w tym sposobu zabezpieczania przestrzeni powietrznej i wód terytorialnych w razie zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa i w czasie wojny;
- 9) zapewnianie funkcjonowania systemu szkolenia obronnego w państwie;
- 10) prowadzenie kontroli stanu przygotowań obronnych w państwie.

Rada Ministrów została zobowiązana do określenia, w drodze rozporządzenia, trybu realizacji zadań, o których mowa powyżej, w szczególności organizacji i warunków przygotowania oraz sposobu funkcjonowania systemów obserwacji, pomiarów, analiz, prognozowania i powiadamiania o skażeniach na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, a także o właściwości organów w tych sprawach (art. 6 ust. 2 pkt 5 ustawy o powszechnym obowiązku obrony).

Pierwotny zapis art. 6 ust. 2 pkt 5 powyższej ustawy dotyczył jedynie zagrożeń promieniotwórczych, jednak w 2006 r. został znowelizowany²⁵ w taki sposób, że wykreślono wyraz „promieniotwórczych”, w konsekwencji czego prawodawca był obowiązany do wydania rozporządzenia obejmującego nie tylko kwestie promieniotwórcze, ale *per analogiam* mógł również uregulować zagadnienia chemiczne i biologiczne. Akt wykonawczy, który następnie wydano, tj. *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 16 października 2006 r. w sprawie wykrywania skażeń i właściwości organów w tych sprawach* (Dz.U. nr 191 poz. 1415) wszedł w życie 31 października 2006 r., co stanowiło pierwotną podstawę prawną do uruchomienia i rozwijania jednolitego systemu wykrywania skażeń i alarmowania.

Należy wskazać, że obecnie obowiązuje *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 stycznia 2013 r. w sprawie systemów wykrywania skażeń i powiadamiania o ich wystąpieniu oraz właściwości organów w tych sprawach* (Dz.U. z 2013 r. poz. 96), dalej zwane „rozporządzeniem KSWSiA”. **Treść pierwotnego rozporządzenia dostosowano do przepisów Ustawy z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym** (Dz.U. z 2017 r. poz. 209, ze zm.), w związku z czym przepisy w zakresie reagowania na zagrożenia CBRN stały się również przedmiotem krajowego planu zarządzania kryzysowego, a także innych planów, o których mowa w tejże ustawie. Na płaszczyźnie dokumentu zatytułowanego *Krajowy Plan Zarządzania Kryzysowego 2013–2015* w części I – *Plan Główny*, w rozdziale *Charakterystyka zagrożeń oraz ocena ryzyka ich wystąpienia, w tym dotyczących infrastruktury krytycznej* wyodrębniono m.in.: epidemie, skażenia chemiczne, skażenia radiacyjne, epizootie oraz zagrożenie terrorystyczne. Przykładowo w *Planie Zarządzania Kryzysowego m.st. Warszawy w Planie Głównym*, w części *Charakterystyka zagrożeń* wydzielono m.in. zagrożenia radiacyjne, chemiczne, epidemiczne, epizootyczne, a także terroryzm.

²⁵ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz o zmianie ustawy o służbie zastępczej (Dz.U. nr 180 poz. 1496).

W rozporządzeniu KSWSiA określono, że przez (...) *systemy wykrywania skażeń i alarmowania o skażeniach* rozumie się powiązany organizacyjno-technicznie zespół elementów przeznaczonych do identyfikacji skażeń, wytwarzania, gromadzenia, przetwarzania i wstępnej analizy informacji o uwolnieniu do środowiska toksycznych środków chemicznych, materiałów promieniotwórczych, zakaźnych czynników biologicznych i powstaniu ognisk zakażeń, a także o powstałych w następstwie takich zdarzeń skażeniach i potencjalnych źródłach tych zagrożeń.

W § 2 pkt 10 rozporządzenia KSWSiA określono, że rozpoznanie skażeń jest rozumiane jako działanie mające na celu stwierdzenie obecności substancji promieniotwórczych, środków biologicznych lub chemicznych, jak również jako uzupełnienie i potwierdzenie wstępnych meldunków. Natomiast skażenie, zgodnie z pkt 11, to: zanieczyszczenie środowiska, zwłaszcza gruntu, wody, powietrza, żywności, pasz oraz powierzchni ciała ludzi lub zwierząt niebezpiecznymi substancjami i mieszaninami chemicznymi, materiałami promieniotwórczymi lub zakaźnymi czynnikami biologicznymi, niezależnie od ich rodzaju i czasu ich oddziaływania.

Na podstawie § 3 rozporządzenia KSWSiA w przypadku wprowadzenia stanu nadzwyczajnego, w celu zapobieżenia skutkom katastrofy naturalnej, awarii technicznej lub działań terrorystycznych, które mogą spowodować wystąpienie skażeń chemicznych, biologicznych lub promieniotwórczych, jak również w przypadku przeprowadzania treningów i ćwiczeń, systemy działają lub są uruchamiane i rozwijane w ramach jednolitego krajowego systemu wykrywania skażeń i alarmowania, zwanego dalej krajowym systemem.

Nadzór nad funkcjonowaniem krajowego systemu i funkcje koordynacyjne sprawuje minister obrony narodowej przy pomocy centrum dyspozycyjnego, którego rolę odgrywa Centralny Ośrodek Analizy Skażeń Sił Zbrojnych. Minister obrony narodowej we współpracy z ministrami właściwymi do spraw: wewnętrznych, zdrowia, administracji publicznej, rolnictwa, rynków rolnych, gospodarki morskiej, środowiska oraz gospodarki wodnej opracowuje, aktualizuje i uruchamia plany i procedury współdziałania organów i jednostek organizacyjnych nadzorowanych przez tych ministrów lub im podległych w realizacji zadań w ramach krajowego systemu (§ 3 ust. 2 i 3 rozporządzenia KSWSiA).

Plany i procedury, o których mowa w ust. 3, stanowią załączniki do planów zarządzania kryzysowego właściwych ministrów (§ 3 ust. 4 rozporządzenia KSWSiA).

W myśl § 4 rozporządzenia KSWSiA w skład krajowego systemu wchodzi:

- 1) systemy wykrywania skażeń i alarmowania o skażeniach obejmujące:
 - a) system wykrywania skażeń sił zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej – nadzorowany przez ministra obrony narodowej,
 - b) sieci i systemy nadzoru epidemiologicznego oraz kontroli chorób zakaźnych w kraju, a także krajowe punkty kontaktowe dla międzynarodowych systemów nadzoru nad zagrożeniami zdrowia lub życia dużych grup ludności – nadzorowane przez ministra właściwego do spraw zdrowia,
 - c) system stacji wczesnego wykrywania skażeń promieniotwórczych i placówek prowadzących pomiary skażeń promieniotwórczych, których działania koordynuje Prezes Państwowej Agencji Atomistyki,
 - d) nadzorowane przez wojewodów wojewódzkie systemy wykrywania i alarmowania oraz wojewódzkie systemy wczesnego ostrzegania o zagrożeniach, o których mowa w art. 16 ust. 2 pkt 3 ustawy z 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz.U. z 2017 r. poz. 209, ze zm.) i w § 3 pkt 6

- rozporządzenia Rady Ministrów z 25 czerwca 2002 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Szefa Obrony Cywilnej Kraju, szefów obrony cywilnej województw, powiatów i gmin (Dz.U. poz. 850), w części dotyczącej skażeń,
- e) systemy nadzoru epizootycznego, fitosanitarnego, nadzoru nad bezpieczeństwem produktów pochodzenia zwierzęcego i paszami oraz nadzoru nad produktami rolno-spożywczymi, kontrolowane przez ministrów właściwych do spraw rolnictwa i rynków rolnych oraz zdrowia;
 - 2) organy i jednostki organizacyjne, które dokonują analizy skażeń i oceny sytuacji oraz opracowują, ogłaszają i wprowadzają działania interwencyjne, obejmujące:
 - a) organy i jednostki organizacyjne prowadzące działania interwencyjne w sytuacji wystąpienia skażeń – nadzorowane przez ministra obrony narodowej, ministrów właściwych do spraw wewnętrznych, zdrowia, środowiska i rolnictwa lub im podległe oraz nadzorowane przez wojewodów,
 - b) formacje obrony cywilnej wykonujące działania w zakresie monitoringu, wykrywania i rozpoznania skażeń oraz alarmowania o skażeniach – tworzone i nadzorowane przez podmioty wymienione w art. 138 ust. 3 i 4 ustawy z 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej,
 - c) dyrektorów urzędów morskich w zakresie swoich kompetencji, o których mowa w art. 42 ust. 2 pkt 1, 1a, 5 i 6 ustawy z 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej (Dz.U. z 2016 r. poz. 2145, ze zm.),
 - d) inne organy i jednostki organizacyjne wykonujące obserwacje skażeń oraz ich pomiary, powiadamiające o skażeniach na terenie kraju, włączone do systemów, o których mowa w § 1, na podstawie umów i porozumień – zgodnie z tymi porozumieniami.

Należy dodać, że na mocy § 6 rozporządzenia KSWSiA jednolitość i interoperacyjność funkcjonowania systemów wchodzących w skład krajowego systemu zapewniają organy, którym te systemy podlegają lub które je nadzorują. Ponadto koordynację w zakresie jednolitości i interoperacyjności funkcjonowania systemów wchodzących w skład krajowego systemu zapewnia minister obrony narodowej we współpracy z ministrami wymienionymi w § 3 ust. 3 rozporządzenia KSWSiA (spraw wewnętrznych, zdrowia, administracji publicznej, rolnictwa, rynków rolnych, gospodarki morskiej, środowiska oraz gospodarki wodnej), a także dyrektorem Rządowego Centrum Bezpieczeństwa.

Organy i jednostki organizacyjne, które dokonują analizy skażeń i oceny sytuacji, w przypadku wykrycia zagrożenia skażeniami lub stwierdzenia skażeń przez podległe im systemy, są obowiązane do niezwłocznego powiadomienia organu administracji publicznej właściwego terytorialnie dla miejsca takiego zdarzenia.

Minister obrony narodowej oraz ministrowie właściwi do: spraw gospodarki morskiej, spraw wewnętrznych oraz spraw administracji publicznej we współpracy z wojewodami prowadzą ogólnokrajowe treningi uruchamiania systemów i ich pracy w ramach krajowego systemu nie rzadziej niż raz w roku, a także ogólnokrajowe ćwiczenia dotyczące systemów – nie rzadziej niż raz na trzy lata. Dyrektor Rządowego Centrum Bezpieczeństwa jest informowany o ogólnokrajowych treningach i ćwiczeniach przez ministra obrony narodowej.

Ponadto zgodnie z § 7 rozporządzenia KSWSiA systemy wchodzące w skład krajowego systemu zapewniają zwłaszcza:

- 1) realizację sojusznicznych zobowiązań Rzeczypospolitej Polskiej oraz zobowiązań wynikających z ratyfikowanych porozumień międzynarodowych w zakresie obserwacji, pomiarów, analiz prognozowania skażeń i powiadamiania o skażeniach na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- 2) monitorowanie skażeń, ich wykrywanie i rozpoznanie, umożliwiające natychmiastowe stwierdzenie wzrostu poziomu skażeń na podstawie standardów i norm krajowych;
- 3) ostrzeganie i alarmowanie ludności lub Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej o skażeniach;
- 4) opracowywanie ocen eksperckich dotyczących stanu zagrożenia skażeniami i przygotowywanie zaleceń postępowania ochronnego;
- 5) doradztwo specjalistyczne w zakresie metodyki ograniczania zasięgu i skutków oddziaływania skażeń;
- 6) uruchamianie systemów wykrywania skażeń i alarmowania o skażeniach ludności lub Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej oraz uruchamianie działań interwencyjnych.

W myśl § 8 przygotowaniem systemów wchodzących w skład krajowego systemu do wykonywania zadań, o których mowa w § 7 (m.in. realizacja zobowiązań sojusznicznych Rzeczypospolitej Polskiej, monitorowanie i wykrywanie skażeń, ostrzeganie i alarmowanie ludności lub sił zbrojnych) zajmują się w zakresie swoich kompetencji organy i jednostki organizacyjne, o których mowa w § 4 pkt 2 (m.in. organy i jednostki prowadzące działania interwencyjne w sytuacji wystąpienia skażeń – nadzorowane przez właściwych ministrów, np. ministra obrony narodowej czy spraw wewnętrznych), w stosunku do podlegających im systemów.

Trzeba zauważyć, że funkcjonowanie systemu, organu lub jednostki organizacyjnej w krajowym systemie nie zmienia ich podległości organizacyjnej, a zwłaszcza podległości systemu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej oraz systemów określonych w przepisach dotyczących prawa atomowego, administracji rządowej w województwie, zwalczania chorób zakaźnych i zakażeń ludzi, zwierząt i roślin oraz zapobiegania zanieczyszczeniu morza przez statki (§ 12 rozporządzenia KSWSiA).

Sygnaly alarmowe i komunikaty ostrzegawcze powszechnie obowiązujące na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej określa załącznik do rozporządzenia (§ 10 ust. 1 rozporządzenia KSWSiA). Natomiast decyzje o wprowadzeniu lub ogłoszeniu sygnału alarmowego lub komunikatu ostrzegawczego, a także o ich odwołaniu, podejmuje właściwy terytorialnie organ administracji publicznej (§ 10 ust. 4 rozporządzenia KSWSiA).

2. Podmioty prawnie obowiązane do reagowania na zagrożenia CBRN

Najważniejszymi podmiotami reagującymi na zdarzenia i zagrożenia CBRN w Polsce są m.in.:

- 1) Państwowa Straż Pożarna (zakładowe straże pożarne/zakładowe służby ratownicze):
 - *Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej* (Dz.U. z 2017 r. poz. 1204, ze zm.)
 - *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 16 września 2008 r. w sprawie szczegółowych warunków bezpieczeństwa i higieny służby strażaków Państwowej Straży Pożarnej* (Dz.U. poz. 1115);

- 2) Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej:
 - *Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej* (Dz.U. z 2017 r. poz. 1430, ze zm.),
 - *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 stycznia 2013 r. w sprawie systemów wykrywania skażeń i powiadamiania o ich wystąpieniu oraz właściwości organów w tych sprawach* (Dz.U. z 2013 r. poz. 96),
 - *Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym* (Dz.U. z 2017 r. poz. 209, ze zm.);
- 3) szpitalne oddziały ratunkowe Państwowego Ratownictwa Medycznego:
 - *Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym* (Dz.U. z 2016 r. poz. 1868, ze zm.),
 - *Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 3 listopada 2011 r. w sprawie szpitalnego oddziału ratunkowego* (Dz.U. z 2015 r. poz. 178, ze zm.),
 - *Ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi* (Dz.U. z 2016 r. poz. 1866, ze zm.);
- 4) Policja;
 - *ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji* (Dz.U. z 2016 r. poz. 1782, z późn. zm.),
 - *zarządzenie nr 1429 Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2004 r. w sprawie wprowadzenia w Policji procedur reagowania w sytuacjach kryzysowych* (Dz. Urz. KGP nr 3 poz. 8);
- 5) Państwowa Agencja Atomistyki, Zakład Unieszkodliwiania Odpadów Promieniotwórczych:
 - *Ustawa z dnia 29 listopada 2000 r. – Prawo atomowe* (Dz.U. z 2017 r. poz. 576, ze zm.),
 - *Projekt rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 18 stycznia 2005 r. w sprawie planów postępowania awaryjnego w przypadku zdarzeń radiacyjnych* (Dz.U. poz. 169, ze zm.);
- 6) Państwowa Inspekcja Sanitarna oraz Państwowa Inspekcja Sanitarna Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji:
 - *Ustawa z dnia 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej* (Dz.U. z 2017 r. poz. 1261, ze zm.),
 - *Ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi* (Dz.U. z 2016 r. poz. 1866, ze zm.);
- 7) Inspekcja Ochrony Środowiska, w tym wojewódzkie inspektoraty ochrony środowiska:
 - *Ustawa z dnia 20 lipca 1991 r. o Inspekcji Ochrony Środowiska* (Dz.U. z 2016 r. poz. 1688, ze zm.);
- 8) Zespoły Zarządzania Kryzysowego (zespół rządowy, zespoły tworzone przez ministrów oraz kierowników) i administracji samorządowej (wojewódzkie, powiatowe i gminne):
 - *Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym* (Dz.U. z 2017 r. poz. 209, ze zm.);
- 9) Straż Graniczna:
 - *Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej* (Dz.U. z 2016 r. poz. 1643, ze zm.);
- 10) Morska Służba Poszukiwania i Ratownictwa:
 - *Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie morskim* (Dz.U. z 2016 r. poz. 281, ze zm.);

- *Rozporządzenie Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej z dnia 22 czerwca 2012 r. w sprawie szczegółowej organizacji Morskiej Służby Poszukiwania i Ratownictwa* (Dz.U. poz. 733);
- 11) Agencja Rezerw Materiałowych:
 - *Ustawa z dnia 29 października 2010 r. o rezerwach strategicznych* (Dz.U. z 2016 r. poz. 1635, ze zm.).

3. Reagowanie na zdarzenia o charakterze terrorystycznym w sferze CBRN

Aktem prawnym ustanawiającym ramy prawne dotyczące reagowania na zdarzenia o charakterze terrorystycznym jest *Ustawa z dnia 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych* (Dz.U. z 2016 r. poz. 904, ze zm.).

Zgodnie z art. 3 ust. 2 wyżej wymienionej ustawy minister właściwy do spraw wewnętrznych odpowiada za przygotowanie do przejmowania kontroli nad zdarzeniami o charakterze terrorystycznym w drodze zaplanowanych przedsięwzięć, reagowanie w przypadku wystąpienia takich zdarzeń oraz odtwarzanie zasobów przeznaczonych do reagowania na te zdarzenia. To zadanie realizuje Policja, w ramach swoich kompetencji ustawowych.

Ministrowi spraw wewnętrznych i administracji podlega Komendant Główny Policji. W strukturę Komendy Głównej Policji wchodzi Biuro Operacji Antyterrorystycznych Komendy Głównej Policji, dalej zwane „BOA KGP”. Zgodnie z treścią *Decyzji nr 6/2016 dyrektora BOA KGP z dnia 18 kwietnia 2016 r. w sprawie szczegółowej struktury organizacyjnej i schematu organizacyjnego Biura Operacji Antyterrorystycznych Komendy Głównej Policji, podziału zadań między dyrektorem a jego zastępcą oraz katalogu zadań komórek organizacyjnych* w strukturze BOA KGP funkcjonuje Wydział Wsparcia Operacyjnego, w którego skład wchodzi Zespół Zabezpieczenia Operacyjnego. Do zadań tego Zespołu należy m.in.:

- 1) uczestniczenie w czynnościach prowadzonych przez Biuro w ramach sił wspierających realizację działań bojowych w strefie skażonej CBRN oraz w zakresie wyznaczonym przez dowodzącego;
- 2) koordynacja współpracy Policji w zakresie ochrony przed zagrożeniami CBRN z najważniejszymi podmiotami państwowymi zajmującymi się tymi zagadnieniami;
- 3) koordynacja lokalnego doskonalenia zawodowego związanego z zagrożeniami niekonwencjonalnymi CBRN;
- 4) współpraca w zakresie zagrożeń CBRN ze specjalnymi jednostkami interwencyjnymi Grupy ATLAS;
- 5) opracowywanie planów dotyczących zabezpieczeń CBRN;
- 6) wspieranie działań minersko-pirotechnicznych w przypadkach CBRN;
- 7) wykonywanie zadań minersko-pirotechnicznych podczas działań prowadzonych w ramach sił wsparcia, w sytuacjach kryzysowych, zagrożenia lub dokonania przestępstwa o charakterze terrorystycznym, z użyciem materiału lub urządzenia wybuchowego lub podobnie działających środków, w zakresie ich lokalizowania, rozpoznawania, usuwania, neutralizowania, transportu i niszczenia;
- 8) organizowanie i prowadzenie lokalnego doskonalenia zawodowego dla policjantów dotyczącego minerstwa i pirotechniki zagrożeń CBRN oraz psów bojowych.

3.1. Krajowe przepisy wdrażające regulacje międzynarodowe

W Polsce *Ustawą z dnia 22 czerwca 2001 r. o wykonywaniu Konwencji o zakazie prowadzenia badań, produkcji, składowania i użycia broni chemicznej oraz o zniszczeniu jej zapasów* (Dz.U. nr 76 poz. 812, ze zm.), zostały uchwalone przepisy dotyczące zasad wykonywania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej zobowiązań wynikających z *Konwencji o zakazie prowadzenia badań, produkcji, składowania i użycia broni chemicznej oraz o zniszczeniu jej zapasów, sporządzonej w Paryżu dnia 13 stycznia 1993 r.* (Dz.U. z 1999 r. poz. 703).

W poprzednich latach były prowadzone także prace legislacyjne nad *Projektem ustawy o wykonywaniu Konwencji o zakazie prowadzenia badań, produkcji i gromadzenia zapasów broni bakteriologicznej (biologicznej) i toksycznej oraz o ich zniszczeniu i bezpieczeństwie biologicznym*, jednak do chwili obecnej tej ustawy nie uchwalono. Nie jest ona również przedmiotem uzgodnień międzyresortowych.

3.2. Inne dokumenty rządowe i akty prawne istotne z punktu widzenia problematyki CBRN

W Polsce problematyka CBRN jest poruszana w dokumentach rządowych oraz innych, m.in. w:

- 1) *Uchwale Nr 252 Rady Ministrów z dnia 9 grudnia 2014 r. w sprawie „Narodowego Programu Antyterrorystycznego na lata 2015–2019”* (M.P. poz. 1218);
- 2) *uchwale nr 11 Komitetu do Spraw Bezpieczeństwa Euro 2012, na której podstawie 7 października 2011 r. przyjęto koncepcję zabezpieczenia z uwagi na możliwość wystąpienia zagrożeń CBRN pn. Wytyczne w zakresie zabezpieczenia Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej UEFA EURO 2012 w odniesieniu do zagrożeń chemicznych, biologicznych, radiologicznych i nuklearnych (CBRN) oraz dekontaminacji.*

W pierwszym dokumencie w pkt 2.1. pt. *Diagnoza zjawiska terroryzmu na 2014 r.* w ppkt 2.1.1. pt. *Ujęcie krajowe* stwierdzono, że:

Na uwagę zasługuje także zagrożenie terroryzmem związanym z wykorzystaniem broni masowego rażenia (BMR). Wprawdzie w Polsce dotychczas nie ujawniono bezpośrednich działań związanych z próbami pozyskiwania na dużą skalę lub użycia czynników chemicznych, biologicznych, radiacyjnych i nuklearnych (CBRN) do działań terrorystycznych, należy jednak zwrócić uwagę, że organizacje terrorystyczne starają się uzyskać dostęp do substancji i materiałów, które użyte w zamachu zapewniłyby jak największą siłę rażenia i spowodowałyby jak najdotkliwsze straty.

Ponadto w ppkt 2.2.5. pt. *Wyzwania dla systemu antyterrorystycznego RP* stwierdza się, że:

Mając na uwadze, iż przedsięwzięcia realizowane w ramach systemu antyterrorystycznego RP muszą zapewnić ochronę kraju w odniesieniu nie tylko do tradycyjnych metod działania organizacji terrorystycznych, ale również zagrożeń niekonwencjonalnych, celowe jest rozwijanie współpracy oraz koordynacji działań w zakresie zapobiegania proliferacji broni masowego rażenia i środków jej przenoszenia oraz reagowania na zagrożenia o charakterze terrorystycznym z użyciem czynników CBRN. Stosownie do powyższego, należy również intensyfikować działania właściwych służb i instytucji w zakresie przeciwdziałania zagrożeniom w cyberprzestrzeni.

Jednocześnie w załączniku, w części dotyczącej pkt 4. pt. *Mechanizmy realizacji programu*, w pkt 4.1., w tabeli nr 1 pt. *Zadania i obowiązki wybranych uczestników zarządzania kryzysowego w przypadku zagrożenia o charakterze terrorystycznym w oparciu o Krajowy Plan Zarządzania Kryzysowego w Fazie Reagowania*, w kolumnie pt. *Zdolność do reagowania na zagrożenia CBRN* wskazano, że:

Elementem warunkującym efektywność systemu antyterrorystycznego RP jest również zdolność do skutecznego reagowania na zdarzenia z użyciem czynników chemicznych, biologicznych, radiacyjnych i nuklearnych. Zagrożenie terroryzmem związanym z wykorzystaniem broni masowego rażenia powoduje konieczność podejmowania przez właściwe służby i instytucje działań ukierunkowanych na zapobieganie proliferacji czynników i elementów do produkcji tego rodzaju broni, jak również przygotowanie do reagowania i usuwania skutków w przypadku ewentualnych ataków z jej użyciem.

W przypadku drugiego dokumentu, tj. *Wytycznych w zakresie zabezpieczenia Miistrzostw Europy w Pilce Nożnej UEFA EURO 2012 w odniesieniu do zagrożeń chemicznych, biologicznych, radiologicznych i nuklearnych (CBRN) oraz dekontaminacji*, nie uzyskano jego treści.

4. Wnioski

W Polsce istnieje system reagowania na zdarzenia CBRN. Nadzoruje go minister obrony narodowej. System ten został zaimplementowany do planów zarządzania kryzysowego. Zadania i obowiązki podmiotów odpowiedzialnych za reagowanie na zdarzenia CBRN są uregulowane w ustawach, które je ustanawiają. W celu reagowania na zdarzenia CBRN stosowne podmioty realizują zadania zgodnie ze swoją właściwością i podlegają właściwym przełożonym. Przykładowo, w Państwowej Straży Pożarnej działają jednostki ratownictwa chemicznego i ekologicznego w ramach Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego. Do zakresu działania np. Państwowej Inspekcji Sanitarnej w zakresie zapobiegania i zwalczania chorób należy dokonywanie analiz i ocen epidemiologicznych. Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej – Państwowy Instytut Badawczy prowadzi pomiary radioaktywności atmosfery w sieci wczesnego wykrywania skażeń promieniotwórczych. Ministrowi właściwemu do spraw gospodarki morskiej podlega Morska Służba Poszukiwania i Ratownictwa, która może wykrywać skażenia w obszarze Morza Bałtyckiego i reagować na nie (realizuje procedury zawarte w Krajowym Planie Zwalczania Zagrożeń i Zanieczyszczeń Morza).

W doktrynie wskazuje się²⁶, że w przypadku wykrycia skażeń promieniotwórczych, chemicznych lub biologicznych informacja o nich jest przesyłana przez podmiot, który wykrył skażenie (obserwatora, posterunek, instytucję itd.) do resortowej jednostki wiodącej, odpowiedzialnej za prowadzenie wymiany informacji z Centrum Dyspozycyjnym KSWSiA (komórka organizacyjna). Do takich jednostek zalicza się:

- 1) Departament Spraw Obronnych Ministerstwa Zdrowia;
- 2) Punkt Kierowania Systemu Wykrywania Skażeń Sił Zbrojnych RP;
- 3) Morskie Ratownicze Centrum Koordynacyjne;
- 4) Centrum ds. Zdarzeń Radiacyjnych Państwowej Agencji Atomistyki;
- 5) Oficera Operacyjnego MSWiA;
- 6) Krajowe Centrum Koordynacji Ratownictwa i Ochrony Ludności.

²⁶ Szerzej na ten temat: www.sgsp.edu.pl, wykład dr. Józefa Łabędzkiego (Szkoła Główna Służby Pożarniczej) dotyczący *Krajowego Systemu Wykrywania Skażeń i Alarmowania*.

Na podstawie powyższej informacji Centrum Dyspozycyjne KSWSiA sporządza ocenę sytuacji i projekty komunikatów ostrzegawczych, które przesyła do Rządowego Centrum Bezpieczeństwa. Szczegółowe uregulowania, w tym procedury, w zakresie współdziałania zostały uzgodnione przez przedstawicieli resortów, których podmioty wchodzi w skład KSWSiA, i zawarte w dokumencie pn. *Plan współdziałania jednostek organizacyjnych wchodzących w skład jednolitego krajowego systemu wykrywania skażeń i alarmowania*.

W kontekście reagowania na zdarzenia CBRN o charakterze terrorystycznym główną rolę powierzono Policji, a szczegółowe zadania w zakresie CBRN realizuje Biuro Operacji Antyterrorystycznych KGP. Problematyka dotycząca CBRN została ujęta również w Narodowym Programie Antyterrorystycznym.

Ostatnie ćwiczenia z zakresu reagowania na zdarzenia CBRN zostały przeprowadzone pod kryptonimem „Patrol-2015”²⁷. Zorganizowano je w Świerku, w Narodowym Centrum Badań Jądrowych. Jednym z elementów ćwiczeń sprawdzających działanie Krajowego Systemu Wykrywania Skażeń i Alarmowania było hipotetyczne uwolnienie materiału promieniotwórczego z jednego z obiektów instytutu w wyniku ataku terrorystycznego.

Jak wynika z powyższego, KSWSiA jest podstawowym systemem reagowania na zdarzenia CBRN w Polsce. Pomimo wielu podmiotów zaangażowanych w jego funkcjonowanie, wydaje się być spójny i komplementarny. Pozytywnie należy odnieść się do realizacji przez ustawodawcę przepisów dotyczących organizacji ćwiczeń z zakresu CBRN, które umożliwiają sprawdzenie reakcji poszczególnych podmiotów oraz sposobu ich współdziałania, a także opracowanie szczegółowych wytycznych na wypadek powstania sytuacji kryzysowej związanej z użyciem określonego czynnika biologicznego, chemicznego radiologicznego lub nuklearnego.

²⁷ <https://www.ncbj.gov.pl/pl/aktualnosci/podsumowanie-cwiczen-patrol-2015-swierku> [dostęp: 26 IX 2017].